

Studije pri Univerzitetu u Beogradu
Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost

Master rad

Opasnosti od terorizma i ekstremizma po bezbednost Crne Gore

Mentor:

Prof. dr Simeunović Dragan

Kandidat:

Goran Zeković

Broj indexa:

101/2013

Beograd, 2014.

АПСТРАКТ

Научни циљ мастер рада „Опасности од тероризма и екстремизма по безбедност Црне Горе“, је сагледавање тероризма и екстремизма као кључних савремених регионалних чиниоца безбедности и њихов утицај на Западни Балкан, а тиме и на Црну Гору. Друштвени циљ рада је намера да се укаже на значај подизања безбедносне културе, као важног елемента превентивног деловања против тероризма и екстремизма у циљу сигурности региона.

Посебан део рада биће посвећен појединачним облицима тероризма и екстремизма у Црној Гори.

Кључне речи: тероризам, екстремизам, вахабизам, терор, религија, Западни Балкан, Црна Гора, Србија.

ABSTRACT

The scientific objective of the master thesis "The dangers of terrorism and extremism, the security of Montenegro", the perception of terrorism and extremism as a key factor of modern regional security and their impact on the Western Balkans, and thus to Montenegro. The social aim of the paper is intended to highlight the importance of awareness of safety culture as an important element of preventive action against terrorism and extremism for the safety of the region.

A special section of the paper will be devoted to individual forms of terrorism and extremism in Montenegro.

Keywords: terrorism, extremism, Wahhabism, terror, religion, the Western Balkans, Montenegro, Serbia.

BIOGRAFIJA

Goran Zeković je rođen 21.04.1959. godine u Titogradu, Crna Gora. Završio je Gimnaziju “Petar I Petrović Njegoš”, u Danilovgradu. Pravni fakultet završio je na Državnom univerzitetu Crne Gore “Veljko Vlahović”.

U toku svog tridesetjednogodišnjeg radnog iskustva, obavljao je veoma odgovorne poslove. Radni angažman je započeo u kompaniji “13. jul – Plantaže” Podgorica, 1983. godine, gdje je u periodu između 1990-1993. godine, bio i zamjenik generalnog direktora. U periodu od 1995-2012. godine, bio je direktor preduzeća “Kartonka” Podgorica, i “PTT Standard” Podgorica. Od 2013. godine, ponovo je u kompaniji “13. jul – Plantaže” Podgorica, raspoređen na poslovima izvršnog rukovodioca interne revizije. Sertifikati i licencu za internog revizora završio je na Institutu internih revizora Crne Gore, 2013. godine. Na Univerzitetu u Beogradu, Fakultet političkih nauka, u školskoj 2012/13. godini, završio je Specijalistički program inovacija znanja – program stalnog usavršavanja iz Terorizma i organizovanog kriminala.

Master rad

SADRŽAJ:

UVOD.....	6
I POJMOVNO ODREĐENJE SAVREMENIH ČINIOCA UGROŽAVANJA BEZBJEDNOSTI.....	8
1.1. Novi raspored snaga i svjetski poredak.....	8
1.2. Struktura civilizacija.....	10
II DEFINISANJE TERORIZMA.....	13
2.1. Organizovani kriminalitet kao činitelj ugrožavanja države.....	13
2.2. Definicija terorizma.....	14
2.3. Klasifikacija terorizma.....	17
2.4. Finansiranje terorizma.....	19
III TERORIZAM U CRNOJ GORI.....	21
3.1. Tajno pomaganje oponentnih političkih subjekata.....	21
3.2. Korišćenje političke agenture.....	21
3.3. „Orlov let“.....	22
IV UTICAJ KONFLIKATA U SFRJ NA ČINIOCE BEZBJEDNOSTI U CRNOJ GORI..	26
V ULOGA MEĐUNARODNIH INSTITUCIJA U BORBI PROTIV TERORIZMA.....	28
5.1. Odnosi saradnje.....	28
5.2. Djelovanje i aktivnosti Ujedinjenih nacija.....	32
5.3. Djelovanje i aktivnosti NATO-a.....	34
5.4. Djelovanje i aktivnosti Evropske unije.....	35
5.5. Interpol.....	36
5.6. Europol.....	37
5.7. OEBS.....	38
VI ZAKONODAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR ANTITERORISTIČKOG DJELOVANJA U CRNOJ GORI.....	40
6.1. Krivični zakonik Crne Gore.....	40

Master rad

6.2. Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranju terorizma.....	42
6.3. Zakon o državnom tužilaštvu.....	43
6.4. Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije.....	44
6.5. Agencija za nacionalnu bezbjednost – ANB.....	46
6.6. Vojska Crne Gore.....	48
6.7. Rizici.....	49
VII TEORIJSKO ODREĐENJE EKSTREMIZMA.....	50
7.1. Definisanje ekstremizma.....	50
VIII EKSTREMIZAM KAO OPASNOST PO BEZBJEDNOST CRNE GORE.....	53
8.1. Definisanje vahabizma.....	53
8.1.1. Vahabizam kao vjerski pokret.....	55
8.1.2. Vahabizam na Zapadnom Balkanu.....	59
8.1.3. Struktura stanovništva u Crnoj Gori.....	64
8.1.4. Vahabizam u Crnoj Gori.....	64
8.2. Krvna osveta.....	70
8.3. Huliganizam.....	71
IX UTICAJ PRAVOSLAVNE I KATOLIČKE CRKVE NA BEZBJEDNOSNE PRILIKE U CRNOJ GORI.....	73
ZAKLJUČAK.....	78
Literatura.....	79
Dokumenti.....	81
Internet izvori.....	82
PRILOZI.....	83

Master rad

UVOD

Konflikti na prostoru Zapadnog Balkana, raspad SFR Jugoslavije i socijalno – ekonomski status ljudi predstavljaju osnovnu pretpostavku za nastanak savremenih činioca ugrožavanja bezbjednosti u ovom regionu. Posebnu pažnju ćemo posvetiti pojavnim oblicima terorizma i ekstremizma kao jednim od ključnih činilaca ugrožavanja bezbjednosti.

Crna Gora, kao država multinacionalnog sastava stanovništva na kojoj djeluje više kultura je tlo koje je veoma podložno ekstremizmu.

Istraživanje će se odnositi na savremene činioce ugrožavanja bezbjednosti, međunarodne mehanizme kao preventivne faktore regionalnih konflikata kao i pojavne oblike terorizma i ekstremizma u Crnoj Gori. Predmet istraživanja biće terorizam i ekstremizam, kao ključni činioci ugrožavanja bezbjednosti sa osvrtom na etnoseparatističke tendencije u Crnoj Gori.

Organizovani kriminal i korupcija kao značajni faktori bezbjednosti, takođe će biti predmet proučavanja ovog rada.

Posebnu pažnju ćemo posvetiti istraživanju terorističke akcije „Orlov let“, koja se dogodila 2006. godine, u Crnoj Gori. Predmet istraživanja biće i vahabijski ekstremizam, koji se proširio na teritoriju Zapadnog Balkana, a time i na Crnu Goru.

Istraživaćemo i krvnu osvetu, kao tradicijski ekstremizam, specifičan za Zapadni Balkan, kao i međusobne odnose Albanaca – islamista i Albanaca – katolika, koji žive na teritoriji Malesije – Crna Gora.

Sa vjerskog aspekta, predmet istraživanja biće položaj i status katoličke i pravoslavne crkve i njihov uticaj na bezbjednosne prilike u Crnoj Gori.

Master rad

Istraživačku pažnju ćemo obratiti i na integracijske procese male države, kakva je Crna Gora, u okvirima međunarodne zajednice i međunarodnih institucija iz oblasti bezbjednosti.

Blizina kosovskih ekstremista i njihova regionalna povezanost sa svojim sunarodnicima, posebno na području Crne Gore i Albanije, kao i njihov uticaj na bezbjednosne prilike u Crnoj Gori, predstavljaće predmet istraživanja ovog rada.

Takođe ćemo obrađivati i temu savremenog ekstremizma u vidu ispada organizovanih navijačkih grupa na sportskim terenima, kao i njihov uticaj na bezbjednosne prilike u Crnoj Gori.

I POJMOVNO ODREĐENJE SAVREMENIH ČINIOCA UGROŽAVANJA BEZBJEDNOSTI

1.1. Novi raspored snaga i svjetski poredak

Šesto poglavlje svoje knjige „Sukob civilizacija“, Huntington je naslovio kao „Kulturna rekonfiguracija globalne politike“, kojim nas uvodi u osnovna razmatranja o mogućim sukobima civilizacije i preuređenju svjetskog poretka. Huntington kaže: „Svjetska politika, pobuđena – podstaknuta modernizacijom prestrojava se duž kulturnih granica, tako da se narodi iz zemalja sličnih kultura zbližavaju i obratno razilaze, a da ideološka svrstavanja ustupaju mjesto svrstavanjima određenim kulturom i civilizacijom.“¹ To su razlozi što se sve češće političke granice poklapaju sa kulturnim, etničkim, vjerskim i civilizacijskim. Posljedica tog procesa je da su kulturne zajednice zamijenile blokove hladnog rata, a granice – granične linije između civilizacija, postaju središnje linije sukoba u svjetskoj politici. Ovdje Huntington posebno naglašava značaj kulturnog identiteta ocjenjujući da je određena država mogla izbjeći svrstavanje u vrijeme Hladnog rata na neku od suprotstavljenih strana, dok u novim uslovima nijedna od njih se ne može odreći svog identiteta, svoje kulture. Tako je po mišljenju Huntingтона, pitanje iz vremena Hladnog rata: „na čijoj ste strani?“, zamijenjeno temeljnijim pitanjem: „ko ste?“, čime je svakoj državi jasno da mora imati odgovor na ovo poslednje, jer odgovor ubuduće određuje položaj svake države u svjetskoj politici, njezine prijatelje i njezine neprijatelje.

Veće društvene zajednice trenutno karakteriše opšta kriza identiteta koju narodi savladavaju isticanjem u prvi plan svoje zajedničke krvi, uvjerenje, vjere i porodice kao temeljnih vrijednosti. Ovaj Huntingtonov stav po našem uvjerenju zaista stoji, uz malu ogradu prema takvom trendu, u zapadnim društvima, koja su još u fazi vjerovanja u svoju sveopštu originalnost i univerzalnost u svjetskim razmjerama.

¹ Huntington S., „Sukob civilizacija“, CID Podgorica, 2008, str. 139

Master rad

Za druge civilizacijske krugove je uočljivo da se njihovi narodi, kako i sam Huntington tvrdi, okupljaju oko onih sa kojima imaju iste poretke, vjeroispovijest, jezik, vrijednost i institucije, a udaljuju od onih sa kojima to nemaju. I prema našem mišljenju dobar primjer za ovakva prestrajavanja i okupljanja naroda može biti i bivša Jugoslavija, koja se kao nekada nesvrstana socijalistička zemlja raspala krajem hladnog rata na više nacionalnih država, koje su ubrzano krenule proces približavanja svojim, po kriterijumu istih ili sličnih vrijednosti, običaja, vjere, kulture, itd; starim – novim civilizacijskim krugovima.

Svi žele nova okupljanja, koja se postižu sa zemljama sličnih kultura i istih civilizacija, dok političari nameću ideje stvaranja velikih kulturnih zajednica koje prelaze državne granice.

Iako je takav razvoj događaja uočljiv u cijelom svijetu, Huntington smatra da se ipak politička i ekonomska svrstavanja ne mogu potpuno poklopiti sa kulturnim i civilizacijskim, potkrepljujući tvrdnju primjerom da su Turska i Grčka, članice NATO-a, mada pripadaju različitim civilizacijama, jedna pravoslavnoj a druga islamskoj. Na pitanje zašto pripadnost istoj kulturi može olakšati saradnju i zbližavanje među ljudima, a kulturne razlike produbljivati sukobe, Huntington nalazi nekoliko razloga: „Svako ima mnogobrojne identitete koji se mogu međusobno takmičiti ili učvšćivati: rodbinske, stručne, kulturne, institucionalne, teritorijalne, obrazovne, ideološke i dr...; u savremenom svijetu, kulturna identifikacija postala je neizmjereno važnija od ostalih oblika identiteta.“² Sve izrazitiji stepen kojim se ljudi u cijelom svijetu distanciraju duž kulturnih granica, znači sukob između kulturnih skupina, postaju sve važniji; civilizacije su najveći kulturni entiteti; zbog toga sukobi skupina koji pripadaju različitim civilizacijama postaju najvažniji u svjetskoj politici.

Nadzor nad ljudima, teritorijama, bogatstvom i sirovinama, te relativna vlast, odnosno sposobnost da se vlastite vrijednosti, kulture i ustanove, nametnu drugoj grupi, upoređena sa sposobnošću te grupe da isto učini i vama. Kompromis u sukobima je, po Huntingtonu, veoma

² Huntington S., „Sukob civilizacija“, CID Podgorica, 2008, str. 140

Master rad

malo vjerovatan, jer se na primjer, ne može očekivati da će lako biti riješeno otvoreno teritorijalno pitanje između albanskih Muslimana i, na primjer, pravoslavnih Srba.

Govoreći dalje o kulturi i ekonomskoj saradnji, Hantington tvrdi da su na svjetskom bezbjednosnom planu, regionalni sukobi zamijenili globalni sukob, kao i da je došlo do redefinisanja bezbjednosnih interesa i kod velikih sila i kod onih drugorazrednog značaja. On smatra da regije mogu biti temelj saradnje među državama samo u onom obimu u kome se geografija podudara sa kulturom, te da susjedstvo sa državama drugačije kulture može donijeti samo sukobe. To se najlakše uočava kod vojnih saveza i ekonomskih udruženja, gdje se zahtijeva saradnja i povjerenje, a sve se to najlakše postiže ako su prisutne zajedničke vrijednosti i zajednička kultura.

Možemo zaključiti da jednocivilizacijske organizacije postižu više i uspješnije su od višecivilizacijskih organizacija, te da je to tačno i u pogledu saradnje i političkih i bezbjednosnih organizacija.

1.2. Struktura civilizacija

Kroz analizu strukture savremenih civilizacija, civilizacijskih krugova, Hantington nas podsjeća da su u vrijeme hladnog rata sve države u odnosu na super sile, imale status saveznica, satelita, bile su neutralne ili nesvrstane, dok se one u novim uslovima (uslovima svrstavanja prema civilizacijskoj pripadnosti), odnose prema civilizacijama kao države članice, središnje države, usamljene države, rascijepljene države, i razjedinjene država.

Master rad

„Država članica je ona zemlja koja se kulturno potpuno poistovjećuje sa nekom civilizacijom, kao što se Egipat poistovjećuje sa arapsko – islamskom civilizacijom, ili Italija sa evropsko – zapadnom civilizacijom.“³

Usamljene države su prema Hantingtonovoj analizi one zemlje koje nemaju kulturne srodnosti sa ostalim društvima, kao što su Etiopija i Haiti (koga odbacuju sve okolne države iz svog kulturnog i civilizacijskog kruga). Hantington navodi da je i Japan na određeni način usamljena država, jer je njegova kultura zaista osobena i nije bliska nijednoj drugoj državi. Razjedinjene države su one zemlje u kojima žive dvije ili više etničkih, rasnih ili vjerskih grupa.

Razjedinjenost je uočljiva upravo zbog razlika među grupama i sukoba koji imaju važnu ulogu u politici zemlje, a dubina međusobnih podjela može uzrokovati širim nasiljima i ugrožavanjem ukupnog opstanka zemlje. Hantington smatra da i zemlje iste civilizacije mogu postati duboko razjedinjene kad se dogodi razdvajanje (slučaj sa Čehoslovačkom), ili kada to razjedinjavanje postane moguće (Kanada), ali se ipak dublja razjedinjavanja mogu očekivati u nekoj rascijepanoj državi gdje žive velike grupe koje pripadaju različitim civilizacijama.

A da bi neka razjedinjena država uspješno promijenila svoj civilizacijski identitet mora ispuniti najmanje tri uslova:

1. politička i ekonomska elita mora podržavati takav potez i to veoma angažovano;
2. javnost mora biti u najmanju ruku voljna da se pomiri sa promjenom identiteta;
3. vladajući elementi u civilizaciji domaćina, u većini slučajeva to je Zapad, moraju biti naklonjeni da prihvate državu koja mijenja identitet.

Na osnovu primjera neuspjele promjene identiteta, Hantington ocjenjuje da „ako nezapadna društva žele da se modernizuju, moraju to činiti na svoj način a ne na zapadni, te po

³ Hantington S., „Sukob civilizacija“, CID Podgorica, 2008, str. 140

Master rad

ugledu na Japan, moraju se razvijati na sopstvenim tradicijama, kulturi, vrijednostima i koristiti ih.“⁴

Središnje države su osnovna tema sedmog poglavlja knjige koja nosi naziv „Središnje države, koncentrični krugovi i civilizacijski poredak“. One su u novim uslovima svjetske politike zamijenile, odnosno nadomjestile dvije super sile iz vremena hladnog rata, što je posebno karakteristično za zapadnu, pravoslavnu i kinesku civilizaciju. U ovim civilizacijskim blokovima, oko središnje države se okupljaju druge države članice u koncentričnim krugovima, čime pokazuju stepen svoje identifikacije i integracije sa tim civilizacijskim blokom. Nastanak i razvoj ovakvog svjetskog poretka utemeljenog na postojanju tačno razgraničenih civilizacijskih krugova, zaista je stvarnost, jer su zemlje sklone „uskakanju u voz sa zemljama istovrsne kulture, te uspostavljanju protivteže sa zemljama sa kojima ne dijele kulturnu sličnost, a to je pogotovo tačno za središnje zemlje, jer njihova snaga privlači one koji su im kulturno istovrsni a odbija one koji su kulturno različiti.“⁵

⁴ Huntington S., „Sukob civilizacija“, CID Podgorica, 2008, str. 144

⁵ Huntington S., „Sukob civilizacija“, CID Podgorica, 2008, str. 173

2.1. Organizovani kriminalitet kao činilac ugrožavanja države

Bezbjednost je uslov, potreba i cilj svake društvene zajednice i jedna od osnovnih funkcija svake države. Ustav i zakoni države sadrže ključne odrednice u vezi sa zaštitom (bezbjednosti) pojedinih i svih vitalnih državnih vrijednosti. Eventualno nepoštovanje zakona u zaštiti nekog segmenta bilo koje vitalne državne vrijednosti, ne mora ali može da pogoduje, odnosno pokrene nekoga da je nekažnjeno ugrožava sa ciljem da je omalovaži, uruši ili uništi. Sa druge strane, u svakoj državi u društvu različitost, ponekad i suprotstavljenost interesa između pojedinih kolektiviteta, naročito način njihovog zadovoljenja, između ostalog, može se manifestovati kroz pokušaj suptilnog ili beskrupuloznog nepoštovanja zakona. Kada se kao nepoštovaoci (prekršioci) Ustava i zakona, ispoljavaju dva ili više lica, ovakav oblik otpora i podrivanja države, smatra se organizovanim. U tom slučaju, štetne posljedice po bezbjednost vitalnih državnih vrijednosti su manje ukoliko njegovi nosioci to čine na mah, a mnogo veće ukoliko to čine sistematski na širem prostoru i u okviru većeg broja oblasti društvenog života.

Štetne posljedice su najveće ukoliko su (udruženi, organizovani) nosioci ugrožavajućih djelatnosti:

- 1) službena lica, odnosno pripadnici državne administracije;
- 2) mješovitog sastava – privatna lica i državni službenici;
- 3) ukoliko je bilo koja od navedenih kategorija povezana sa državnim ili nedržavnim subjektima izvan teritorije matične zemlje.

Pomenuti nivoi štetnosti po bezbjednost države mogu da budu izraženi u pojedinim oblastima društvenog života i da se ispoljavaju na najrazličitije načine. Međutim, bilo kakav oblik ugrožavanja u krajnjem je usmjeren na slabljenje ekonomske i socijalne stabilnosti države i društva, a time i bezbjednosti građana. Terorizam i organizovani kriminal predstavljaju

Master rad

karakteristične oblike prijetnje za ekonomsku i socijalnu stabilnost i bezbjednost mnogih država, ali i međunarodnu zajednicu. Brojne sličnosti i istovjetnosti između terorizma i organizovanog kriminala, pogotovo što pojedini teroristički kolektiviteti, svoje zločinačke aktivnosti uglavnom finansiraju od sredstava koja obezbjeđuju primjenom jednog ili više oblika organizovanog kriminala, dok pojedini kriminalni kolektiviteti poslije sticanja ogromne finansijske moći pokazuju političke ambicije, koje nastoje da ostvare nasiljem, poznatim kao terorizam, imaju za posljedicu da su ovi oblici ugrožavanja bezbjednosti države, najčešće višestruko međusobno isprepletani.

Na nivou Evropske unije, postignuta je saglasnost o spisku sa 11 karakteristika za identifikaciju organizovanog kriminala, i to; „učestvovanje više od dva lica i svako ima svoju određenu ulogu, djelovanje u dužem ili neodređenom periodu, korišćenje nekih oblika discipline i kontrole, osumnjičeni su za teža krivična djela, djeluju na međunarodnom nivou, korišćenje nasilja ili drugih sredstava zastrašivanja, korišćenje trgovinskih struktura ili struktura sličnih poslova, umiješanost u pranje novca, umiješanost u politiku, javnu upravu, pravosudne organe ili privredu i težnja za profitom.“⁶ Da bi izvršeno krivično djelo moglo da se tretira kao organizovani kriminal, mora biti prisutno najmanje šest navedenih elemenata, od kojih su obavezni oni koji su navedeni na prvom, petom i jedanaestom mjestu.

2.2. Definicija terorizma

Dragan Simeunović kao višedimenzionalni politički fenomen, savremeni terorizam definiše kao „složeni oblik organizovanog grupnog i rjeđe individualnog ili institucionalnog političkog nasilja, obilježen ne samo zastrašujućim brahijalno fizičkim i psihološkim, već i sofisticirano – tehnološkim metodama, političke borbe, kojima se obično u vrijeme političkih i ekonomskih kriza, a retko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog

⁶ Hajden. T., Proučavanje in primerjalni vidiki i policijske dejavnosti u svetu, Visoka policijska – varnosna škola, Ljubljana, 1998, str. 246

Master rad

društva, sistematski pokušavaju ostvariti „Veliki ciljevi“ na morbidno spektakularan način, a neprimjereno datim uslovima, pre svega, društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju.“⁷

Dragan Simeunović dalje kaže: „društveno – ugrožavajući opus terorizma obuhvata pretnju silom u okviru intenzivno psihološko – propagandne delatnosti, zloupotrebu interneta u terorističke svrhe, otmice, ucene, psiho – fizičko zlostavljanje, atentate, sabotaže, diverzije, samoubilačke napade, pojedinačna i masovna politička ubistva, i intenciju ispoljavanja ređe nad stvarnim i potencijalnim političkim protivnicima, a češće nad predstavnicima sistema i nevinim žrtvama.“⁸

Razlika između terora i terorizma je u tome što „teror sprovodi onaj koji ima vlast, terorizmom se služi onaj koji teži da uništi neku i nečiju vlast. Iz ovoga sledi razlikovanje terora i terorizma prema njihovoj legalnosti. Teror koji sprovodi vlast je uvek legalno nasilje, dok je teror terorista uvek nelegalno nasilje. Teror je uvek zakonita upotreba sile i to takva koja prelazi granice legitimnosti, dok je terorizam uvek nezakonita upotreba sile.“⁹ Teror i terorizam su srodni po tome što podrazumijevaju „ekonomisanje silom. Sistem koji vrši teror se, naime, više služi strahom od sile, nego silom direktno. Da bi se svi držali pod kontrolom ili u pokornosti, ne treba svi da dobiju čuvar, već svi treba da se plaše.

Da je velika razlika između terora i terorizma upravo u količini sile, koju poseduju oni koji su na vlasti, i oni koji pomoću terorizma se bore protiv vlasti, pokazuje broj žrtava koji je do sada proizveo teror, a koji je neuporedivo veći od broja žrtava koji je proizveo ili može da proizvede terorizam. Terorizam se onoliko razlikuje od terora upravo onoliko koliko ga imitira. Uslov koji treba ispuniti da terorizam preraste u teror sastoji se u tome da pokret preraste u poredak.“¹⁰

⁷ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 78

⁸ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 78

⁹ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 25

¹⁰ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 27

Master rad

Česta ali uglavnom namjerna greška je izjednačavanje terorizma sa gerilom, ili sa oslobodilačkim pokretom. Gerilska borba je jedna vrsta vojne strategije sa namerom da se vojnički pobedi neprijatelj, a teroristi izvode atentate, podmeću bombe, vrše otmice, i ne sučeljavaju se sa vojnim snagama mada ih mogu napasti na svoj način. Gerilci uvek teže da uspostave personalnu vlast na osvojenoj teritoriji, dok teroristi, naročito oni koji su ideološki i religijski motivisani ne teže ličnom osvajanju vlasti.

„Teroristi, za razliku od gerilaca, ne posjeduju teritoriju, ne nose oružje javno i ne uživaju javnu podršku respektabilnog dijela stanovništva.“¹¹

„Ono što stvara zabunu i kod stručnjaka kada je u pitanju razlikovanje svakog, a naročito ruralnog terorizma od gerile jeste neshvatanje da se terorizam može prelivati u gerilu i obratno. Dok kod gerile iznenađenje ostaje najvažniji deo njene taktike, kod terorista brutalnost napada, po pravilu uvek nadire iznenađenju.“¹²

Terorizam je izrazito „politička pojava. On uvek nastaje sa političkim namerama i uvek egzistira u polju politike. Ukoliko ne postoji politička motivisanost, odnosno politički cilj, ne može se govoriti o terorizmu. Terorizam uvek predstavlja borbu protiv neke i nečije politike, odnosno protiv neke političke vlasti i pokušaj zasnivanja sopstvene. Metodi i sredstva kojima se teroristi služe su zastrašujući, bilo da je reč o brahijalno – fizičkim, psihološkim ili tehnološkim metodama i sredstvima.“¹³ Zastrašivanje se postiže na dva načina. Prvo žestinom nasilja, a drugo mogućnošću njegovog iznenadnog ponavljanja sa malim šansama da se to nasilje vidi i izbegne.

Odnos terorizma prema korišćenju vlasti je takav da većina terorista zapravo i ne teži brzom preuzimanju vlasti, već više teže uticaju na nju. Brzom preuzimanju vlasti teže uglavnom

¹¹ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 30

¹² Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 33

¹³ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 70

Master rad

etnoseparatistički teroristi, dok svi ostali naravno da kao i sve druge politički angažovane osobe, streme ka vlasti, ali više kao strateškom ili istorijskom cilju organizacije.¹⁴

2.3. Klasifikacija terorizma

„Najcelishodnija, najpreciznija i najsveobuhvatnija klasifikacija koja se vrši prema glavnim ciljevima terorizma, odnosno prema ciljnoj orijentaciji terorista, je prema njihovim metodama i sredstvima i prema tipu aktera – subjekata terorizma.“¹⁵

Moguće su i druge manje značajne klasifikacije terorizma:

- Prema tipu prostora: urbani i ruralni;
- Prema prisustvu na tlu sopstvene države: unutrašnji i spoljni;
- Prema svojim glavnim ciljevima, terorizam se deli na tri grupacije.¹⁶

I. Ideološki motivisan

- I – 1 Levičarski terorizam
- I – 2 Desničarski terorizam

II. Etno – separatistički

III. Vjerski fundiran terorizam

- III/1 Terorizam sekti
- III/2 Terorizam fundiran na interpretaciji velikih religija

¹⁴ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 75

¹⁵ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 80

¹⁶ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 82

Master rad

Klasifikacija terorizma prema sredstvima:

1. Klasični (konvencionalni terorizam),
2. Biohemijski terorizam,
3. Nuklearni terorizam.

Klasifikacija terorizma prema metodama:

1. Klasični (konvencionalni terorizam),
2. Samoubilački terorizam,
3. „Sajber“ – terorizam (upotreba interneta u terorističke svrhe),
4. Narko – terorizam.

Klasifikacija terorizma prema tipu aktera – subjekata terorizma:

1. Individualni terorizam,
2. Terorizam organizacija i ilegalnih grupa,
3. Institucionalni terorizam (državni i sl.).

Termin terorizam ima u osnovi latinski izraz (teror, teroris, užas, veliki strah). Riječ teror je postupno zaživjela u mnogim jezicima a riječ terorizam je sastavni dio vokabulara svakog službenog savremenog jezika.

Dragan Simeunović je relativno davno zabeležio i uneo u svoje radove, još 80-ih godina, tvrdnju da terorizam, kao i svako drugo političko nasilje, može da stoji u izvesnoj vezi sa nekom ideologijom, i to najmanje na tri načina:

1. u smislu postojanja sistema orijentacionih vrednosti koje podstiču na terorističku (neku) radnju,
2. ideologija deluje usmeravajuće kod izbora ciljeva, metoda i sadržaja terorističkog, kao političkog delovanja (npr. nisu dozvoljeni svi oblici delovanja),
3. ideologija opravdava učinjeno - interpretativnu funkciju ideologije (svaka društvena situacija

Master rad

uslovljava određen nivo opravdajućih sadržaja).¹⁷

„Kada je veza između terorizma i ideologije vrlo tesna i izrazito naglašena, može se govoriti o ideološki motivisanom terorizmu.“¹⁸

Ideološki motivisani terorizam, zavisno od vrste ideološkog upliva, dijeli se na:

1. levičarski („levi“, „anarhoidni“, „crveni“), i
2. desničarski („desni“, „fašisoidni“, „crni“) terorizam.¹⁹

„Etnoseparatistički terorizam je vid političkog nasilja koji je sadržan u činjenici da etničke grupe koje su situirane u okvire multinacionalnih država nisu više zadovoljne posedovanjem izonomičnih nacionalno – statusnih prava koja ih izjednačuju sa pripadnicima drugih etničkih grupa u toj državi. Prema novim podacima OUN, u svetu postoji 3600 etničkih grupa koje su raspoređene u 189 država.“²⁰

2.4. Finansiranje terorizma

Različiti su i raznovrsni izvori prihoda koji se koriste u cilju finansiranja terorizma. U ovom je neizostavna uloga organizovanog kriminala, pa su ove aktivnosti u ovom smislu u neizostavnoj vezi.

Da bi obezbijedile finansiranje svoje organizacije, terorističke organizacije koriste različite poslove kroz:

- multinacionalne korporacije,
- dobrotvorne ustanove,

¹⁷ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 123

¹⁸ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 123

¹⁹ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 123

²⁰ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 169

Master rad

- trgovinske i investicione kompanije,
- avio kompanije,
- uvozno – izvozna preduzeća,
- distribuciju knjiga sa vjerskim sadržajem,
- trgovinu plemenitim metalima,
- djuti fri šopove,
- razne ilegalne poslove.

Krivična djela organizovanog kriminala pomoću kojih se najčešće finansira terorizam su:

- trgovina duvanom i alkoholom,
- trgovina oružjem,
- trgovina drogom,
- pranje novca,
- otmice i ucjene,
- reket,
- klađenje,
- trgovina ljudima (prostitucija, ljudski organi, djeca) i krijumčarenje ljudi u razvijene zemlje,
- iznuđivanje od sunarodnika,
- trgovina strateškim proizvodima.

3.1. Tajno pomaganje oponentnih političkih subjekata

Tajno pomaganje oponentnih političkih subjekata kao vid subverzivnih aktivnosti obavještajnih službi, podrazumijeva pružanje različitih oblika pomoći (savjetodavna, finansijska, materijalna, vojna i organizaciona pomoć, tehnička i sl.), političkim partijama, disidentskim grupama i pojedincima kao i različitim „oslobodilačkim“ pokretima, paravojnim oružanim formacijama, sindikalnim organizacijama, udruženjima, neformalnim i drugim interesnim grupama, koje predstavljaju opozicione snage u zemljama i koje se u određenom trenutku mogu upotrijebiti za sprovođenje nasilja u obliku terorizma.

Države koje preko svojih obavještajnih službi realizuju ove programe nastoje svoje učešće zadržati u potpunoj tajnosti, jer bi se u suprotnom kao i u slučaju primjene drugih oblika tajnih akcija, otkrila njihova subverzivna politika i neposredna umiješanost u unutrašnje stvari drugih zemalja i pomaganje i podsticanje terorističkih aktivnosti. Osnovni ciljevi ovih aktivnosti su da se pored već stečenih strateških pozicija (agenti od uticaja pronađu i masovnije snage koje se koriste kao faktor destabilizacije tj. izazivanja kriza i konflikata u društvenoj političkoj i ideološkoj, kasnije u svim društvenim sferama), primjenom nasilja koje se najčešće ispoljava u obliku terorizma. U tom smislu pažljivo se prate i analiziraju idejna i ideološko – politička kretanja opozicionih grupa u interesnim područjima i na njih se dodatno utiče svim raspoloživim sredstvima radi buduće instrumentalizacije ili njihove komrpomitacije, u zavisnosti od strateških i dugoročnih planova.

3.2. Korišćenje političke agenture

Da bi u pogodnom trenutku dobile političku podršku pojedinih struktura iz napadnute države, države podstrekačima nastoje da pronađu i vremenom izgrade u njima svoje „strateške

Master rad

pozicije“, odnosno političku agenturu. Radi stvaranja „strateških pozicija“ obavještajne službe nastoje izgraditi političku agenturu među ličnostima koje zauzimaju visoko mjesto u organima državne i političke vlasti napadnute države; imaju rukovodeće funkcije u oružanim snagama, obavještajnim i drugim službama bezbjednosti; rukovode redakcijama najuticajnijih sredstava javnog informisanja; pripadaju najužem rukovodstvu opozicionih političkih partija koje imaju znatan politički uticaj u zemlji; predstavljaju autoritete u oblasti nauke, kulture, sporta i sl., nezavisni su, odnosno, ne pripadaju nijednoj političkoj stranci ali uživaju zbog svojih profesionalnih uspjeha, javnih istupa i političkih pogleda. Imaju veliki ugled na javnoj i političkoj sceni. Značajno je i to da se sa njima ne uspostavljaju klasični agenturni odnosi koji su karakteristični za aktivnosti prikupljanja obavještajnih informacija.

3.3. „Orlov Let“

Da je Albance uhvatila „teroristička groznica“²¹, ne samo na Kosovu, već i u drugim sredinama gdje žive, pokazaće i sljedeći slučaj.

U septembru 2006. godine, u Crnoj Gori je uhapšena grupa od 17 Albanaca, od kojih su četvorica bili američki državljani. U vremenskom periodu od sredine 2004. godine, do 09.09.2006. godine, na širem području Podgorice, Kosova, Albanije i SAD, sastajući se sa pripadnicima tzv. Oslobodilačke Vojske Kosova: Huskaj Astritom, Ndrecaj Fadiljom, zvanim Mađup, Malići Vaseljem, Djelaj Mirašom, Butka Špirom, Bujari Adrijanom, i još nepoznatim licima, optuženi Ljučaj Doda, Dedvukaj Djon, Siništaj Anton i Siništaj Viktor, stvorili su udruženje lica radi protivustavne djelatnosti vršenjem krivičnog djela – terorizam u namjeri ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore, u cilju stvaranja teritorijalne regije naseljene albanskim stanovništvom u okvirima Crne Gore, sa posebnim statusom suprotnim

²¹ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 195

Master rad

ustavnom uređenju Crne Gore, a čiji pripadnici su postali optuženi Beriša Zef, Ivan Sokalajaj, Ljucović Djon, Drešević Viktor, Dedvukaj Pjetar, Dedvukaj Rok i Dedvukaj Kolja.²²

Ljucaj Doda zajedno sa Dedvukaj Vaseljem koji su američki državljani albanskog porijekla, bili su predstavnici jednog albanskog udruženja u Detroitu – SAD, koje je finansiralo ovu terorističku grupu ujedno finansirajući i takozvanu OVK, koja je formirana u selu Vusanje – opština Plav, Gusinjski srez. Oni su svojoj braći i prijateljima koji su živjeli u Tuzima predstavili potrebu zajedničkog udruživanja u raznim susretima i na raznim sastancima sa ciljem preduzimanja opšte opasnih radnji – terorističkih akata, upotrebom oružja i eksploziva. Radnje bi bile usmjerene na nasilno zauzimanje važnih objekata od značaja za bezbjednost, snabdijevanje građana i to: karaula, stanica policije, mostova, objekata distribucije, zarobljavanje policajaca i zastrašivanje nealbanskog stanovništva na području Malesije, kako bi napustili svoje domove i tako izazvali oružani sukob. Njima bi finansijski pomagali lica iz udruženja iz Detroita, a vojna podrška u naoružanju dolazila bi sa Kosova. Anton Siništaj je prihvatio takvu inicijativu i aktivno pristupio stvaranju terorističkog udruženja, vodeći o tome pisanu evidenciju, određujući svoga brata Siništaj Viktora za intelektualnog vođu udruženja. Preduzeli su radnje na pridobijanju pripadnika udruženja među Albancima u Crnoj Gori, na Kosovu i dijaspori u SAD, predstavljajući kao težak položaj Albanaca i njihovu lošu zastupljenost u javnom životu Crne Gore i spremnost Albanaca iz dijaspore SAD, Kosova i Albanije da podrže udruženje u svakom pogledu.

Ova lica su se angažovala na izradi ratne i političke strategije, nabavci sredstava za izvršenje krivičnog djela. Takođe, bili su angažovani na prebacivanju lica, oružja i municije na teritoriju Crne Gore, na obezbjeđivanju vojske za otpočinjanje oružanog sukoba.²³ Ova lica koja bi sačinjavala vojsku, bili bi mahom pripadnici tzv. OVK. Dovodili su pojedine od njih da razgledaju strateške pozicije na terenu i mete napada. U drugoj polovini 2005. godine,

²² Viši sud Podgorica, Presuda Kbr 281/2006 od 2008. godine

²³ Viši sud Podgorica, Presuda Kbr 281/2006 od 2008. godine

Master rad

teroristička grupa dogovorila je nabavku više komada ručnih bacača (zolje), kamionom sa skrivenim bunkerom kao i uniforme za teroriste.

Grupa je dogovarala svoje zločinačke poduhvate u Skadru, 01.12.2005. godine, u Tuzima u februaru i martu 2006. godine, u Tuzima krajem marta 2006. godine, u Tirani 20.03.2006. godine, u Tuzima 30.03.2006. godine, na području mjesta Krševo, u Skadru 09.08.2006. godine, u Skadru 21.08.2006. godine, u Tuzima 01.09.2006. godine, u Skadru 04.09.2006. godine. Na ovim sastancima planirano je da se teroristički napadi izvrše 10.09.2006. godine, za vrijeme održavanja lokalnih izbora u Crnoj Gori. Vojnu i oružanu podršku bi dobili od pripadnika tzv. OVK koji bi ilegalno prešli granicu Crne Gore uz pomoć Ljučaj Dode. Naoružanje i municiju su sakrivali na području Tuzi i Malesije i to u pećinama, Korita Kučka, pećini u mjestima Koći i Đonaj, kao i u svojim stambenim objektima. Od naoružanja na ovim mjestima bili su sakriveni: ručni bacači, puškomitraljezi, poluautomatske puške, antinagazne mine, ručne bombe i velike količine municije.²⁴

Dugo pripremana akcija organa bezbjednosti Crne Gore izvršena je u zoru 09.09.2006. godine, pod nazivom „Orlov let“. Tom prilikom uhapšeno je 12 terorista od 17 osumnjičenih u noći uoči izbora. U toj noći trebalo je da se priključe i bivši pripadnici paravojnih jedinica sa Kosova koji su planirali ilegalan upad na teritoriju Crne Gore. Tada je Rajko Malović, načelnik Odjeljenja za borbu protiv organizovanog kriminala i krijumčarenja, obavijestio javnost da su uhapšene osobe sa teritorije Crne Gore (Tuzi, Kosova, a trojica su državljani SAD). Ovaj teroristički akt, a na osnovu prikupljenih informacija o nabavci oružja i eksplozivnog materijala, u osmomjesečnom periodu od januara do septembra 2006. godine, policija je pravovremeno spriječila. Policija je akciju izvela u saradnji sa specijalnim tužiocem za organizovani kriminal i Agencijom za nacionalnu bezbjednost.

²⁴ Viši sud Podgorica, Presuda Kbr 281/2006 od 2008. godine

Master rad

Ova organizovana grupa je imala namjeru da vremenom preraste u paravojnu formaciju regrutovanjem članova i nabavkom oružja uz pomoć posebnih formacija pojedinih albanskih ekstremista i udruženja iz reda albanske dijaspore. Viši sud u Podgorici grupu terorista je osudio 05.08.2008. godine, na ukupnu kaznu od 51 godinu i jedan mjesec zatvora. Sve ovo se desilo neposredno poslije odvajanja Crne Gore od Srbije, 2006. godine. Odlučnost SAD da se bore protiv terorizma se manifestovala u ovom slučaju, budući da je od strane SAD pružena značajna pomoć vlastima Crne Gore. Ovaj slučaj govori da albanski ekstremizam inklinira ka etno – separatističkoj varijanti terorizma, jer su svi uhapšeni, njih 17 Albanaca, bili katolici.²⁵

Ideja o velikoj Albaniji je rođena 1877. godine, u predvečerje Berlinskog kongresa. Time su za čitavi naredni vijek definisani obrisi teritorijalne i etničke Albanije, projekta koji nije tačno definisao prostor Vilajetske Albanije, ali su njihovi zagovornici smatrali da tu treba okupiti teritorije Skadarskog, Janjinskog, Bitoljskog i Kosovskog vilajeta. U svojim radikalnim zahtjevima pod tim su podrazumijevali južnu Albaniju sa Epirom i Janjinom, sjevernu i srednju Albaniju sa područjima oko Skadra, Tirane i Elbasana, Makedoniju sa gradovima Debrom, Skopljem, Gostivarom, Prilepom, Velesom, Bitoljem, Ohridom; Kosovo i Metohiju sa gradovima: Peć, Đakovica, Prizren, Mitrovica, Priština, Gnjilane, kao i Preševo, Kumanovo, Novi Pazar, Sjenica.

²⁵ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 195

Na prostorima bivših jugoslovenskih republika, organizovani kriminalitet se afirmisao nakon 90-ih godina prošlog vijeka. Do tada se nije priznavalo postojanje ove pojave, što je bilo karakteristično i za mnoge druge zemlje svijeta. Hrvatska, a posebno Slovenija, i danas minimiziraju postojanje ove pojave, mada brojni pokazatelji ukazuju na njeno postojanje. Iako su pojedini pojavni oblici bili evidentni na ovim prostorima i prije tog perioda, može se konstatovati da su to ipak bili početni oblici koji su bili izraženi u manjem i nezabrinjavajućem obimu. Do ozbiljnije ekspanzije pojave dolazi početkom 90-ih godina, nakon raspada bivše Jugoslavije i ratnog haosa, kada su na ovim prostorima eskalirali brojni fenomenološki oblici organizovanog kriminaliteta.

Specifični oblici organizovanog kriminala prisutni su u svim republikama bivše Jugoslavije. To su, prije svega, razni oblici krijumčarenja: droge, vozila, cigareta, oružja i municije, nafte i naftnih derivata, zatim trgovine ljudima, reket, pranje novca, korupcija i dr. Ipak, može se konstatovati da prostor bivše Jugoslavije i danas predstavlja, prije svega, tranzitno područje preko koga se odvijaju organizovani kriminalni transporti narkotika, oružja, vozila, umjetnina, ljudi i ljudskih organa i dr.

Ratni sukobi na ovim prostorima proizveli su tzv. „ratni organizovani kriminalitet“, koji se manifestovao u organizovanim oblicima krijumčarenja oružja, municije, eksploziva i druge vojne tehnike i opreme, što je vrlo često činjeno u organizaciji političkih i vojnih rukovodstava pojedinih republika.

Prisustvo međunarodnih vojnih snaga u Bosni i Hercegovini, Republici Srpskoj, a posebno na području Kosova i Metohije, omogućili su pojačanu trgovinu ljudima, prije svega u cilju seksualne eksploatacije. Prostitucija je procvjetala na Kosovu i Metohiji nakon 2000. godine, jer je otvoren veliki broj bordela u koje su pohrlile prostitutke, uglavnom iz

Master rad

istočnoevropskih zemalja, ali i sa područja bivših jugoslovenskih republika. Naravno, na djelu je klasična trgovina ženama, pa čak i djevojčicama, od čega organizovani kriminal ostvaruje enormni profit.

Albanija, Srbija, Crna Gora i Makedonija označeni su kao centri za: proizvodnju ili tranzit kanabisa, ilegalne emigrante, trgovinu ljudima, heroina, kokaina, cigareta, sintetičkih droga, falsifikovanja novca i oružja. Ove zemlje predstavljaju tranzitna područja za vršenje organizovanog kriminala ka Evropskoj uniji. Vrijedno pažnje je i korišćenje balkanske rute preko Crnog mora i Rumunije, i Mediteranskih luka u Sloveniji, Hrvatskoj i Crnoj Gori.²⁶

²⁶ www.monitor.co.me, autor: Milan Bošković, pristup: 12.11.2014. godine

5.1. Odnosi saradnje

Bez obzira što je istorija ljudskog društva protkana neprekidnim sukobima, prisutna su i stalna nastojanja za saradnjom i iznalaženjem mogućnosti za mirno prevazilaženje sukoba. Ova nastojanja najbolje se ogledaju kroz razne oblike institucija pomoću kojih se održavalo mirno stanje i koji su sprječavali izbijanje sukoba, a neki su upravo i proizašli iz sukoba. U te institucije ubrajaju se: međunarodno pravo, ravnoteža snaga i kolektivna bezbjednost.

U teoriji o međunarodnim odnosima, međunarodno pravo po svom značaju ne zaostaje za unutrašnjim pravom, pa se međunarodnom pravu pripisuju takve mogućnosti koje nema čak ni unutrašnje pravo. Po ovim shvatanjima, ako bi se neka ponašanja i pojave pravno zabranile u međunarodnim odnosima, takve pojave bi samim tim morale biti isključene iz međunarodnog života. Ovakav idealizam zasniva se na stavu po kome ako neko međunarodno pravilo nastaje sporazumom država, to znači da su one sve pristale da to pravilo sprovedu u djelo jer odgovara njihovim interesima, koje su izrazili prilikom njegovog ustanovljavanja. Međutim, nepostojanje poretka koji bi bio održavan nedržavnim aparatom vlasti, u međunarodnim odnosima povremeno dolazi do odstupanja od datih normi i nastupa sa pozicije sile.

U nastojanjima da se u međunarodnim odnosima neutralizuje sila i moć zaštite univerzalne i zajedničke vrijednosti, međunarodna zajednica je prolazila kroz razne organizacione oblike. Jedan od najstarijih oblika međunarodnih odnosa naziva se ravnoteža snaga (moći), koja se do Prvog svjetskog rata smatrala najboljim i neprikosnovenim načinom za očuvanje stabilnosti u međunarodnoj zajednici i zaštitu bezbjednosti njenih članica. Politika ravnoteže snaga vodi se i danas, naročito od velikih sila i nije mali broj teoretičara koji vjeruju da se samo ovom sistemu može zahvaliti za neizbijanje Trećeg svjetskog rata, a isto tako vjeruju i da je ravnoteža snaga sistema u kome živimo. Niko ga ne prihvata kao idelan, ali događaji koji su

Master rad

doveli do Drugog svjetskog rata, pružaju nam neposredno iskustvo o opasnosti njegovog neodržavanja.²⁷ Potvrdu vođenja politike ravnoteže snaga danas, predstavljaju i oblici kolektivne odbrane (NATO), koji egzistiraju u svijetu. Oba ova koncepta podrazumijevaju dugoročnu formalnu obavezu koju preduzima grupa država sa ciljem zaštite interesa bezbjednosti svojih članova.

Ne umanjujući doprinos koji je dala (ravnoteža snaga) u održavanju mira i stabilnosti, ravnoteža snaga imala je i slabosti, jer svi zagovornici sistema ravnoteža snaga nisu od nje očekivali da osigura mir, nego da zaštiti bezbjednost članica zajednice.

H. Bul o tome piše: „Glavna funkcija ravnoteže snaga u međunarodnom društvu nije da se sačuva mir, nego da se odbrani nezavisnost suverenih država od prijetnje dominacijom i da se spriječi da društvo suverenih država osvajanje bude pretvoreno u univerzalnu imperiju i da to učini ako je potrebno ratom.“²⁸ Može se reći da je bezbjednost nosilaca ravnoteže snaga bila sačuvana, ali to nije važno za srednje i male države i narode, čija su osnovna dobra žrtvovana tom, navodno višem principu. Prema tome, pojam ravnoteže snaga je pogotovo u današnje vrijeme, teorijski siromašan i on počiva na državi kao jednom subjektu u međunarodnim odnosima.

Umjesto individualnih istupanja i privremenih koalicija, nudila se i zajednička odbrana osnovnih dobara svih država, kolektivna bezbjednost. Od tada pa sve do danas, kolektivna bezbjednost je sistem za zaštitu univerzalnih i zajedničkih vrijednosti koji je najšire prihvaćen i koji se neprekidno pokušava ostvariti i usavršiti. To bi u idealnom slučaju, bio „savez svih protiv svakoga“, gdje za razliku od ravnoteže snaga ili saveza, agresor ne bi bio suočen samo sa grupom država koje su se obavezale ili im je u interesu da brane napadnutog, nego sa svim državama.

²⁷ Buchan A. War in Modern Society, London, Collins, 1968, str. 33

²⁸ Bull. H. The Control of the Arms Race, New York, Praeger, 1965, str. 39

Master rad

Međutim, realnost je ipak drugačija i nikada se ne može očekivati da će sve ostale države priteći u pomoć ugroženom.

Iz ovoga se vidi da sistem kolektivne bezbjednosti nije dijametralno suprotan ravnoteži snaga, već predstavlja njeno usavršavanje zasnovano na sličnoj logici. Otuda se na sličan način mogu posmatrati i preduslovi koji za njega treba da postoje, i to: u sistemu treba da postoji veći broj podjednako moćnih država, među državama ne treba da postoje takve razlike koje bi ometale da se suprotstave onoj koja vrši agresiju. Primjena oružane sile treba da bude zabranjena osim u slučaju odbrane, ali i treba da postoje jasna mjerila o tome kada je izvršen napad na osnovne vrijednosti. Priticanje u pomoć žrtvi agresije treba da bude obaveza drugih država i pošto je prinuda zabranjena, mora da bude osigurana mogućnost da se opravdani i zakoniti zahtjevi ostvare.

U praksi, ideja kolektivne bezbjednosti podrazumijeva stvaranje međunarodnih organizacija kolektivnih bezbjednosti. S tim ciljem do sada su isprobane dvije organizacije globalnog karaktera, i to Društvo naroda i Ujedinjene nacije, koje se razlikuju od opisanog, idealnog – predstavljaju dva primijenjena sistema kolektivne bezbjednosti. Društvo naroda, osnovano je odmah nakon Prvog svjetskog rata, kao sastavni dio mirovnog rješenja, pa je čak i njen statut, Pakt Društvo naroda, ušao u sve ugovore o miru. Osnovne slabosti Društva naroda ogledaju se: u neobaveznosti primjene vojnih sankcija, nezastupljenosti u organizaciji najmoćnijih zemalja svijeta i SAD, koje nikada nisu ni bile član što je odvuklo i većinu latino – američkih država, ostali kontinenti osim malobrojnih izuzetaka, bile su predstavljene državama metropolama, te je organizacija bila uglavnom evropska, a Njemačka i SSSR su bile članice vrlo kratko vrijeme.

Zbog svega ovoga Društvo naroda je bespomoćno dočekalo Drugi svjetski rat.

Master rad

Ujedinjene nacije su danas postojeća organizacija kolektivne bezbjednosti nastala na ruševinama i iskustvima Društva naroda. Ujedinjene nacije nisu samo organizacija kolektivne bezbjednosti već imaju i šire ciljeve koji treba da posluže stvaranju povoljnog stanja za postizanje univerzalnih vrijednosti i odbranu i međunarodne i nacionalne bezbjednosti. U članu 51. Povelje Ujedinjenih nacija piše: „Ništa u ovoj Povelji ne umanjuje urođeno pravo na individualnu ili kolektivnu samoodbranu u slučaju oružanog napada protiv člana Ujedinjenih nacija, dok Savjet bezbjednosti ne preduzme potrebne mjere za očuvanje međunarodnog mira i bezbjednosti.“ Ujedinjene nacije su od svog nastanka do danas dale nesumnjivi doprinos razvoju međunarodne zajednice i odnosa saradnje. Međutim, dolazilo je do određenih problema u funkcionisanju ove organizacije. Otuda postoji saglasnost članova OUN da se ista u cilju poboljšanja funkcionalnosti treba rekonstruisati, ali postoje različiti stavovi oko načina same organizacije i načina funkcionisanja. Neki teoretičari, uvjereni su da osnovni problemi međunarodne zajednice, posebno tendencije ka izbijanju međunarodnih sukoba, ne mogu riješiti sve dok se ona sastoji od velikog broja suverenih država, koje raspolažu sopstvenom nezavisnom moći među kojima vladaju anarhični odnosi. Zato se smatra da se ovakvo stanje treba zamijeniti obrazovanjem jedne snažne središnje ustanove, koja bi imala pravo da donosi potrebne odluke i da ih neposredno sprovodi u djelo. Razvoju ovakve ideje doprinio je i brz proces povezivanja svijeta u jednu cjelinu – Globalizacija, koji je izazvao i promjene u međunarodnim odnosima i razbio ideju o stvaranju unipolarnog svijeta na novim vrijednostima, koje treba razviti na globalnom planu i stvaranje svjetske vlade.

Stvaranje svjetske države, odnosno svjetske vlade, nalazi se u izvjesnom smislu korak dalje od organizovane kolektivne bezbjednosti i u datom trenutku koncentriše se u rukama neagresivne većine, odnosno međunarodne organizacije, usredsređuje se unaprijed i stalno u jednoj svjetskoj ustanovi. Najbliži kolektivnoj bezbjednosti su oni planovi o svjetskoj državi koji zamišljaju neku vrstu svjetske federacije postojećih država, gdje bi one zadržale veliku mjeru samostalnosti, ali ne bi priznavale vrhovništvo nad državnim institucijama, prije svega u oblasti primjene preventivnih mjera i sankcija protiv onih članova zajednice koji se ne bi pokoravali

Master rad

osnovnoj normi i zabrani nasilnog nametanja volje jedne države drugoj. Drugi model je stvaranje jedinstvene svjetske države koja će zamijeniti i prevazići sve postojeće države i sve stanovnike svijeta dovesti u neposredne veze sa centralnom vlašću, u veze jednake onima koje vladaju u državama. Postoje dva puta kojima se do ovog modela svjetske države može doći. Prvi se završava svjetskom državom koja ne bi bila istovjetna ni sa jednom postojećom, već bi bila proizvod dobrovoljnog ujedinjenja, a drugi je imperijalistički i sastoji se u proširivanju vlasti jedne postojeće države na cijeli svijet njegovim pokoravanjem.²⁹

Kao što se vidi, potrebna je saglasnost međunarodne zajednice za produbljivanje odnosa, povezivanje i jačanje međunarodnih institucija. Evidentne su i protivrječnosti o putevima i obliku tih institucija koje i same izazivaju konfrontacije. Da li će se budući odnosi saradnje u oblasti bezbjednosti temeljiti na jačanju jednog zajedničkog sistema bezbjednosti i njegovih kapaciteta, za djelovanje ili na zamisli kooperative bezbjednosti, pokazaće vrijeme.

5.2. Djelovanje i aktivnosti Ujedinjenih nacija

Ujedinjene nacije su stvorene juna 1945. godine, iz pepela Drugog svetskog rata.³⁰ Ujedinjene nacije danas broje 193 članice, sa tradicijom dugom 68 godina, tokom koje je organizacija uspješno odgovarala na sve bezbjednosne, kao i izazove koji se tiču narušavanja svjetskog mira. Iz svega gore navedenog može se zaključiti: Ujedinjene nacije su najvažnija, najveća međunarodna organizacija, sa najvećim ugledom na svijetu. Ujedinjene nacije u svom složenom djelovanju imaju sljedeće ciljeve: „održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti, razvijanje prijateljskih odnosa između naroda na osnovu uvažavanja principa jednakih prava i samoopredjeljenja naroda“. U segmentu djelovanja Ujedinjenih nacija u borbi protiv terorizma, najznačajniji je princip kolektivne bezbjednosti. Taj princip su stvorile velike sile, u cilju

²⁹ V. J. Belfigio, *The Unites States and World Peace*, Berkley, 1971.

³⁰ Pol D. Vilišams, *Uvod u studiju bezbednosti*, JP Službeni glasnik Beograd 2012, str. 417

Master rad

održavanja mira, a sa namjerom postavljanja pravila da će akt agresije bilo koje države imati za posljedicu kolektivan odgovor ostalih država.

Antiterorističke aktivnosti Ujedinjenih nacija, razlikuju se od mjera koje preuzimaju druge međunarodne organizacije. Razlika je u činjenici da NATO, Interpol, Europol, i ostale državne institucije, povezane na međunarodnom nivou, obavljaju operativne radnje prikupljanja podataka i vrše konkretne akcije na terenu, što nije slučaj u djelovanju Ujedinjenih nacija.

Savjet bezbjednosti predstavlja najvažnije tijelo UN, sa osnovnim zadatkom održavanja mira i bezbjednosti među narodima. Stalne članice Savjeta bezbjednosti (SAD, Francuska, Velika Britanija, Ruska federacija i NR Kina) imaju pravo veta, što predstavlja izuzetno važan mehanizam u međunarodnim odnosima.³¹ „Veliki broj terorističkih bombaških napada krajem 80-ih i 90-ih godina, primorali su Savet bezbednosti na delovanje. Nametnute su sankcije nepokornim državama, kao što su Libija – koja je osumnjičena za napad na avion američke kompanije Panam, na letu broj 103 – i Avganistan, koji je pružio utočište Osami bin Ladenu i Al Kaidi. Poslije 11. septembra, Savet je prvi put u Rezoluciji 1368 izneo mišljenje da je samoodbrana legitiman odgovor na teroristički napad, tako da odobrivši rat Amerike u Avganistanu s ciljem promene talibanskog režima. Kasnije se Rezolucijom 1373 od svih država zahtevalo da sprovedu specifične mere za borbu protiv terorizma, uključujući promene u nacionalnom zakonodavstvu, a osnovan je Komitet za borbu protiv terorizma (CTC), da nadgleda njihovo sprovođenje.“³²

„Rezoluciju o prijemu Crne Gore u Ujedinjenim nacijama, Savjet bezbjednosti je donio na sjednici 22. juna 2006. godine. Generalna skupština Ujedinjenih nacija je na sjednici od 28. juna 2006. godine, odlučila da odobri prijem Crne Gore u Ujedinjene nacije, čime je Crna Gora postala 192. članica OOUN. Crna Gora koristi mnogobrojne programe podrške za razvoj i

³¹ Pol D. Vilijams, Uvod u studiju bezbednosti, JP Službeni glasnik Beograd 2012, str. 419

³² Pol D. Vilijams, Uvod u studiju bezbednosti, JP Službeni glasnik Beograd 2012, str. 435

Master rad

saradnju i istovremeno daje doprinos radu ove organizacije kroz aktivno učešće u njenim tijelima u tri glavna centra Ujedinjenih nacija – Njujorku, Ženevi i Beču.³³

5.3. Djelovanje i aktivnosti NATO-a

„Zajedno sa nekoliko drugih saveza, NATO je formiran u godinama neposredno posle Drugog svetskog rata i jedan je od saveza koji najduže traje. On datira od 1949. godine, kada je Severno – atlantski pakt potpisan u Vašingtonu, i onda ratifikovan od strane 12 zemalja. Premda se pakt nije odnosio ni na jednog posebnog neprijatelja, očevidno je bio odgovor na sve veću pretnju koju su predstavljali neprijateljska ideologija i vojna moć Sovjetskog saveza.“³⁴ Savez ima saradnju sa drugim državama izvan njegovog članstva. Partnerski odnos je osnov saradnje čiji je cilj uspostavljanje i očuvanje mira i bezbjednosti. Česti su slučajevi zajedničkih vježbi i simulacija NATO snaga sa vojskama zemalja koje nisu članice.

U godinama svog postojanja Savez je proživio svoje zajedničke unutrašnje nestabilnosti. No, i pored nestabilnosti koje su se dešavale u okviru Saveza, on je opstao i do današnjih dana. „Zemlje članice koriste Savez na taj način samo kada to služi njihovim interesima, koji sve više mogu biti široko definisani.“³⁵

Ipak, napad na Njujork 11.09.2001. godine, zemlje članice NATO-a je potpuno ujedinio pa čak u borbi protiv terorizma su se Savezu pridružile i zemlje koje nijesu članice NATO-a, Ukrajina i Rusija.

Crna Gora je država koja teži evro – atlantskim integracijama. Vlada Crne Gore ulaže velike napore, kako bi se država priključila NATO – integracijama. Podrška javnog mnjenja svakim danom se povećava, tako da je realno očekivati da će Crna Gora, ako ispuni uslove koji

³³ www.gov.me-ministarstvovanjskihposlovaievropskihintegracijacrnegore-podgorica, pristup: 31.10.2014. godine

³⁴ Pol D. Vilijams, Uvod u studiju bezbednosti, JP Službeni glasnik Beograd 2012, str. 388

³⁵ Pol D. Vilijams, Uvod u studiju bezbednosti, JP Službeni glasnik Beograd 2012, str. 392

Master rad

su joj postavljeni, već 2015. godine, biti članica NATO – a. Ministarka odbrane Milica Pejanović – Đurišić, ocijenila je da je Crna Gora najuspješniji kandidat za članstvo u NATO. Ona očekuje da će kroz proces evro – atlantskih integracija, malo i tradicionalno društvo, kakvo je Crna Gora, doživjeti promjene u svim društvenim oblastima.³⁶

5.4. Djelovanje i aktivnosti Evropske unije

Polazeći od činjenice da je neophodno osigurati bezbjednost i stabilnost velikog područja koje danas čine 28 država različitog stepena društvenog i ekonomskog razvoja, neophodno je stvoriti bezbjedan ambijent za nesmetan protok ljudi, robe i kapitala, što sa sobom nosi velike rizike. Sve gore nabrojano može se iskoristiti u kombinaciji sa organizovanim i transnacionalnim kriminalom, za vršenje terorističkih napada na brojne ciljeve u okviru velikog saveza kao što je EU.

„Unija je oformljena Ugovorom o Evropskoj uniji (tzv. Mاستrihtski ugovor), 1993. godine. Političke aktivnosti Evropske unije se ispoljavaju u mnogim sferama, od politike zdrastva i ekonomske politike, do inostranih poslova i odbrane.“³⁷

„Evropska unija stvara jedinstveno tržište putem sistema zakona koji se primenjuju u svim državama članicama, što garantuje slobodan protok ljudi, roba, usluga i kapitala. Od ukupnog broja članica Evropske unije, dvadesetjedna njih je članica NATO pakta. Vazne institucije Evropske unije su Evropska komisija, Evropski parlament, Savet Evropske unije, Evropski savet, Evropski sud pravde i Evropska centralna banka.“³⁸

³⁶ I. Božović, 16.04.2014. godine, www.portalanalitika.me/politika/vijesti/142640-podgorica, pristup 22.08.2014. godine

³⁷ sn.wikipedia.org/wiki/evropska_unija, pristup: 30.10.2014. godine

³⁸ sr.wikipedia.org/sr/evropska_unija, pristup: 30.10.2014. godine

Master rad

„Evropska unija je najmoćnija regionalna organizacija koja trenutno u svetu postoji. Trenutni i budući status Evropske unije je predmet velike političke pažnje unutar nekih članica Evropske unije.“³⁹

Odnosi između Crne Gore i EU u procesu stabilizacije i pridruživanja (PSP), uspostavljeni su jula 2006. godine. Nakon Referenduma o nezavisnosti Crne Gore, i proglašenja nezavisnosti, predstavnici Savjeta EU saopštili su da će se dalje razvijati odnosi sa Crnom Gorom kao nezavisnom i suverenom državom. Crna Gora je, 2008. godine, podnijela zahtjev za članstvo u EU. Savjet ministara EU je, novembra 2009. godine, donio odluku o ukidanju viza za građane Crne Gore, Srbije i Makedonije.⁴⁰

5.5. Interpol

„Interpol je međunarodna kriministička policijska organizacija koja se bavi međunarodnom policijskom saradnjom. Interpol broji 186 zemalja članica i predstavlja petu, po veličini, međunarodnu organizaciju. Njegov rad je usmjeren na javnu sigurnost, terorizam, organizovani kriminal, ratne zločine, proizvodnju i prodaju droge, krijumčarenju oružja, trgovina belim roblje, pranje novca, dečju pornografiju, privredni kriminal, računarski kriminal, zločine protiv intelektualne svojine i korupciju.“⁴¹

Mjesto izvršenja krivičnog djela, odnosno zona konflikta, veoma je značajna činjenica za operativno djelovanje INTERPOL-a. Pod zonom konflikta, podrazumijevaju se zemlje ili regioni gdje postoje sukobi koji mogu dovesti do pokušaja da se rješenje konflikta iznudi terorističkim akcijama izvan zone sukoba. INTERPOL će se angažovati u antiterorističkim akcijama, i kada se

³⁹ sr.wikipedia.org/sr/evropska_unija, pristup: 30.10.2014. godine

⁴⁰ www.gov.me/aktuelno/Evropskaunija, pristup: 25.08.2014. godine

⁴¹ sr.wikipedia.org/sr/interpol, pristup: 30.10.2014. godine

Master rad

sukobi odvijaju izvan zone konflikta, jer u terorističkom aktu ljudske žrtve su i lica koja ni na koji način nisu povezana sa konfliktnom zonom.

INTERPOL čini jedinstvenu međudržavnu policijsku organizaciju. Međutim, u dugom nizu godina, ova organizacija nije imala jasno definisan stav prema bezbjednosnom pitanju kao što je terorizam. Razloge ovakve percepcije terorizma treba tražiti u činjenici da države članice nemaju jednake pravne, institucionalne sisteme, te da u velikoj mjeri djelatnost istih određuju politički interesi. INTERPOL je opterećen različitostima u stepenu razvoja država koji ga čini, kao i političkim motivima.

Prema Izvještaju crnogorskog MUP-a, Crna Gora je uzorna članica INTERPOL-a. Uprava policije je saopštila da INTERPOL – Podgorica trenutno potražuje 523 osobe, da je po stranim potjernicama uhapšeno 35 osoba, a iz Crne Gore drugim zemljama izručena su 22 lica sa potjernica INTERPOL-a.⁴²

5.6. Europol

Razvoj EU i slobodan prelazak granica podstaklo je i potrebu za interdržavnom saradnjom i razmjenom bezbjednosnih informacija između zemalja EU.

„Europol je osnovan 1995. godine, i predstavlja jednu od tri agencije Evropske unije za policijsku i pravnu saradnju u krivičnim pitanjima. Rad Europola, zvanično je počeo 1999. godine. Od 1. juna 1999. godine, rad Europola se širio i obuhvata borbu protiv kriminala i terorizma. Europol ima za cilj uspostavljanje bliske saradnje država članica, te pomoć da se udruženim snagama uspješno bore protiv kriminala, a naročito protiv preprodaje droge, ilegalnih imigrantskih mreža, preprodaje ukradenih vozila, trgovine ljudima, dječje pornografije,

⁴² www.mup.rs/vesti/hronika/361520/Crnagora-interpol, pristup: 04.11.2014. godine

Master rad

krivotvorenja novca i drugih sredstava plaćanja, preprodaje radioaktivnih i nuklearnih materijala, te terorizma.“⁴³

„Ministar unutrašnjih poslova Crne Gore Raško Konjević i direktor Europol, Rob Vejnrajt, potpisali su u Hagu, sporazum o operativnoj i strateškoj saradnji kojim se stvaraju uslovi za sadržajniju saradnju crnogorske policije sa tom institucijom. Tom prilikom Vejnrajt je rekao da ne sumnja da će od sporazuma imati koristi i Crna Gora i Evropska unija, ocjenjujući da je on važan za zajedničku borbu protiv terorizma i kriminala u Evropi. Ministar Konjević dodao je da je to naročito važno za Crnu Goru, jer predstavlja još jednu od mjera koje su realizovane iz Akcionog plana za poglavlje 24 Evropske unije.“⁴⁴

5.7. OEBS

Organizacija za evropsku saradnju i bezbjednost OEBS (The Organization for Security and Co-operation in Europe), najveća je svjetska organizacija koja se bavi pitanjima bezbjednosti. U njen domen spadaju pitanja kao što su kontrola naoružanja, ljudska prava, sloboda štampe i slobodni izbori.

„Crna Gora je primljena u OEBS, 22. juna 2006. godine. Predsjednik crnogorske Vlade Milo Đukanović, potpisao je u Helsinkiju, 1. septembra 2006. godine, Završni akt Konferencije o bezbednosti i saradnji u Evropi (Helsinški završni akt). Na ovaj način, Crna Gora je formalno zaokružila proces punopravnog učešća u Organizaciji za evropsku bezbjednost i saradnju.“⁴⁵

„Misija OEBS-a u Crnoj Gori, pruža pomoć zemlji u procesu reformi, sprovođenju obaveza OEBS-a, i daljoj konsolidaciji u procesu demokratske tranzicije, kao podršku njenim

⁴³ www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspt+?!id=46008,langTag=bs-BA, pristup: 06.11.2014. godine

⁴⁴ portalanalitika.me/.../163751-konjevi-od-2015-crnogorski-oficir-za-vez, pristup: 05.11.2014. godine

⁴⁵ www.mvpei.gov.me/rubrika/multilateralni-odnosi/OEBS/odnosi-Crne-Gore-i-OEBS-a/, pristup: 30.10.2014. godine

Master rad

evropskim integracijama. U tom smislu, aktivnosti koje sprovodi, obuhvataju zakonodavne reforme i institucionalnu izgradnju, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, reformu pravosuđa, policije i zatvorskog sistema, zaštitu i osnaživanje ljudskih i manjinskih prava, izgradnju i jačanje profesionalizma medija i razvoj nezavisnog javnog servisa, kao i promovisanje ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine.“⁴⁶

⁴⁶ <https://www.google.me./search?9=oebs+1+crna+gora8lit=utf88loe=utf-88LRCS>, pristup: 11.11.2014. godine

VI ZAKONODAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR ANTITERORISTIČKOG DJELOVANJA U CRNOJ GORI

Kada se posmatra pravni sistem Crne Gore u okviru antiterorističkog sistema djelovanja, pored Ustava Crne Gore, posebnu pažnju zavrjeđuje Krivični zakonik Crne Gore, Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma i Zakon o državnom tužilaštvu.

Od svog osamostaljenja, 2006. godine, Crna Gora svoje zakonodavstvo prilagođava pravnoj regulativi Evropske unije. Tako je i kada je u pitanju borba protiv terorizma.

Najznačajniju institucionalnu ulogu u borbi protiv terorizma u Crnoj Gori imaju Ministarstvo unutrašnjih poslova, Agencija za nacionalnu bezbjednost i Vojska Crne Gore.

6.1. Krivični zakonik Crne Gore

U Krivičnom zakoniku Crne Gore nije bio definisan pojam terorizam. Ipak, u izmjenama člana 447, zakonom su unešene odredbe koje definišu ovo krivično djelo. Svaka radnja, koja potpada pod krivično djelo terorizam je krivično djelo, jer kao takvo ima uporište u zakonu, te shodno toj činjenici stvara se zakonska pretpostavka da učinilac bude sankcionisan predviđenom kaznom, pri čemu je potrebno poći od člana 447, koji definiše krivično djelo terorizam.⁴⁷ Ovaj član polazi od definicije krivičnog djela, potom navodi koja će se djela smatrati krivičnim u smislu ovog člana. Zakonodavac time izražava potrebu da izvrši potpuniju zaštitu od krivičnog djela terorizam. Zakonodavac je poštovao princip implementacije međunarodnih dokumenata. U pomenutom članu, stav 4, pod ovo krivično djelo podvodi se otmica vazduhoplova; u stavu 6 se pominju aktivnosti u vezi sa nuklearnim, biološkim i hemijskim terorizmom. Krivični zakonik ne smatra terorizam političkim krivičnim djelom kada je u pitanju ekstradicija, čime apsolutno poštuje standarde međunarodne zajednice i najčešće zgrade koje države stavljaju prilikom

⁴⁷član 447, Krivični zakonik ("Službeni list RCG", broj 70/03, "Službeni list CG", broj 25/2010)

Master rad

ratifikacije međunarodnih dokumenata.⁴⁸ Da bi se stekli uslovi za krivično djelo terorizam, pored umišljaja potrebno je i postojanje namjere. Ona mora biti usmjerena na tri cilja, ali ne kumulativno: ozbiljno zastrašivanje građana, aktivni i pasivni položaj prinude Crne Gore, strane države ili međunarodne organizacije i povreda ustavnih, političkih, ekonomskih ili društvenih okvira Crne Gore. Najteži oblik ovog krivičnog djela je kada pri izvršenju istog sa umišljajem, učinilac liši jedno ili više lica života. Kažnjivo je i javno pozivanje na izvršenje krivičnog djela terorizam. Zakonodavac je ovim članom, kao krivično djelo, odredio terorističku propagandu. Iako se ovdje radi o apstraktnoj opasnosti, i ona ima svoje granice i koristi se jedino u slučajevima podstrekivanja na krivično djelo terorizam. Propisujući ovo krivično djelo, zakonodavac je posebnu pažnju posvetio zloupotrebi medija u propagandno – terorističke svrhe. Ovo krivično djelo, kao novina u pravnom sistemu Crne Gore, polazi od obaveza Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju terorizma. Zakonodavac krivičnim djelima proglašava i „pripreme radnje i to u smislu vrbovanja, kao i u smislu davanja uputstava o izradi i korišćenju eksplozivnih naprava.“⁴⁹ Upotreba smrtonosne naprave je tipičan primjer implementacije međunarodno – pravnih dokumenata u domaće zakonodavstvo.

KZ Crne Gore, finansiranje terorizma tretira kao inkriminišuću radnju u članu 449. U pomenutom članu, implementirana je međunarodna Konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma. Zakonodavac je i ovdje vršio inkriminaciju pripremnih radnji, čime je postignut efekat prevencije u izvršenju terorističkog akta.⁵⁰ Da bi se lice moglo teretiti za krivično djelo iz člana 449 „umišljaj učinioca mora da obuhvati svijest o namjeni sredstava, tj. da se radi o sredstvima namijenjenim za finansiranje navedenih krivičnih djela terorizma“.⁵¹

Krivično djelo terorističko udruživanje, predstavlja inkriminisanu radnju udruživanja na duže vrijeme, kako bi se izvršilo krivično djelo predviđeno čl. 447, 448, 449 KZ Crne Gore.

⁴⁸ Član 447 st. 4 i 6, Krivični zakonik (“Službeni list RCG”, broj 70/03, “Službeni list CG”, broj 25/2010)

⁴⁹ Čl. 6 i 7, Krivični zakonik (“Službeni list RCG”, broj 70/03, “Službeni list CG”, broj 25/2010)

⁵⁰ Član 449, Krivični zakonik (“Službeni list RCG”, broj 70/03, “Službeni list CG”, broj 25/2010)

⁵¹ Član 449, Krivični zakonik (“Službeni list RCG”, broj 70/03, “Službeni list CG”, broj 25/2010)

Master rad

6.2. Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma

Sastavni dio normativnog okvira za borbu protiv terorizma je i Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Zakon počinje opštim odredbama, i u članu 1 propisuje: „Ovim zakonom uređuju se mjere i radnje koje se preduzimaju radi otkrivanja i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma“.⁵² Radnja pranja novca je u vezi sa radnjom finansiranja terorizma, a sve to vodi ka krajnjem cilju terorista, izvršenju terorističkog akta. Posebno se definišu pojmovi pranja novca i finansiranja terorizma. Finansiranjem terorizma smatraju se radnje obezbjeđivanja, prikupljanja, kao i ove radnje u pokušaju na posredan ili neposredan način, s tim da mora postojati djelimično ili potpuno saznanje da će sredstva biti iskorišćena u terorističke svrhe.⁵³ Ovo je vrlo važna činjenica, pošto je poznato da se posredstvom određenih bankarskih računa, koji slove za humanitarnu pomoć, ustvari finansira terorizam. Zakonodavac u članu 4 navodi čitav niz obveznika koji su dužni da primjenjuju mjere za otkrivanje i sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma. U grupu obveznika spadaju i humanitarne organizacije, NVO sektor, kao i druge neprofitne organizacije. Posebno je značajno da je i prije pomenuti subjekti potpadaju pod ovu grupu, jer vrlo često predstavljaju način za stvaranje sredstava za finansiranje terorizma.

Posebno značajna odrednica zakona je identifikacija klijenta na način da se putem vjerodostojnih izvora dođe do saznanja o podacima o klijentu. Dobijanjem ovih podataka, stvara se mogućnost i da se prati kretanje novca. Zakonom se regulisani načini pribavljanja i provjere podataka o klijentu. Subjekt koji vrši kontrolu podataka u Crnoj Gori je Agencija za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma. Resorno ministarstvo utvrđuje listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija na stručnoj osnovi koju priprema nadležni organ u saradnji sa drugim organima.

⁵² Član 1, Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. list Crne Gore", br. 14/07, 04/08)

⁵³ Član 3, Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. list Crne Gore", br. 14/07, 04/08)

Master rad

Član 51 Zakona glasi: „Nadležni organ uprave može pismenom naredbom privremeno, ali najduže 72 časa, obustaviti transakciju, ako procijeni da postoji osnovana sumnja da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, o čemu je dužan da bez odlaganja obavijesti nadležne organe. Ukoliko u predviđenom vremenskog periodu, organ uprave ne postupi u skladu sa svojim ovlaštenjima, najkasnije u roku od 72 časa, obveznik odmah može izvršiti transakciju. Takođe, ukoliko organ uprave u za to predviđenom postupku i u pomenutom vremenskom intervalu utvrdi da nema elemenata krivičnog djela pranje novca i finansiranje terorizma, bez odlaganja o svom nalazu mora obavijestiti nadležne organe i obveznike.“⁵⁴ Veoma je važna odredba po kojoj se transakcija može stopirati samo na period od 72 časa, jer u protivnom, postojala bi opasnost da se klijentu nanese materijalna šteta kao i izmakla dobit. Stoga je važno strogo poštovanje procedure.

Ovaj zakon je od izuzetnog značaja, jer je u potpunosti posvećen borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Uspješnost borbe u ovim segmentima je i najbolji način preventivnog djelovanja.

6.3. Zakon o državnom tužilaštvu

Zakon o državnom tužilaštvu, u članu 1, kaže sljedeće: „Ovim zakonom uređuje se osnivanje, organizacija, nadležnost i druga pitanja od značaja za rad Državnog tužilaštva, kao i pitanja od značaja za rad Specijalnog državnog tužioca za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina.“⁵⁵ Zakon na sveobuhvatan način tretira rad Državnog tužioca, kao i rad Specijalnog državnog tužioca, čija je jedna od funkcija i tužilačka aktivnost u oblasti terorizma. Član 66 propisuje da Specijalni državni tužilac rukovodi Odjeljenjem za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina, koje se nalazi u okviru Vrhovnog državnog tužilaštva. Specijalni tužilac ima ista prava kao i Državni tužilac, jedino ako zakonom drugačije nije propisano. Njega i njegovog zamjenika imenuje Tužilački savjet iz

⁵⁴ Član 51, Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma ("Sl. list Crne Gore", br. 14/07, 04/08)

⁵⁵ Član 1, Zakon o državnom tužilaštvu ("Sl. list RCG", broj 69/03 i "Sl. list CG", broj 40/08)

Master rad

redova državnih tužilaca i zamjenika, a na prijedlog Vrhovnog državnog tužioca i uz njegovu pisanu saglasnost. Specijalni tužilac za svoj rad odgovara Vrhovnom državnog tužiocu. Specijalni državni tužilac postupa po principu stvarne i mjesne nadležnosti. S obzirom da se specijalni državni tužilac bavi izuzetno složenim krivičnim djelima, koja zahtijevaju visok stepen tajnosti, u članu 80 Zakona, predviđeno je da spisi, isprave i zapisnici o istražnim radnjama koje su preduzete kako u krivičnom, tako i u pretkrivičnom postupku, moraju imati obilježje službene tajne. Postojanje službene tajne je od izuzetnog značaja, jer se relevantni podaci moraju zaštititi od šire javnosti, sve do donošenja konačne presude.

6.4. Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije

U okviru Vlade Crne Gore djeluje Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave. Ministarstvo obavlja poslove državne uprave, odnosno unutrašnje poslove i to tako da se unutrašnji poslovi obavljaju na način kojim se svakom čovjeku i građaninu obezbjeđuju jednaka zaštita i ostvarivanje njegovih Ustavom utvrđenih prava i sloboda. Uprava policije je organizovana kao samostalan organ.

U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova djeluje Sektor kriminalističke policije. U borbi protiv terorizma najznačajniju ulogu imaju Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala, Odsjek za borbu protiv droga, Odsjek za poslove provjera i obavještajnih analiza i Odsjek za međunarodnu saradnju NCB Interpol Podgorica.⁵⁶

Svim pomenutim sektorima rukovodi direktor Uprave policije, preko Operativno – komunikacionog centra.

U Posebnoj jedinici policije vrše se poslovi koji se odnose na:

- suzbijanje svih oblika terorizma i organizovanog kriminala;

⁵⁶ Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji MUP-a, Podgorica 2013, str. 190

Master rad

- uspostavljanje narušenog JRM-a u većem obimu;
- obezbjeđenje javnih skupova i manifestacija sa najvećim stepenom bezbjednosnog rizika;
- obezbjeđenje objekata od posebnog značaja za državu, kao i u slučajevima povišenog bezbjednosnog rizika od eventualnih napada na iste;
- asistencije drugim oranzacionim jedinicama Policije u izvršavanju određenih složenih poslova i zadataka;
- podršku institucijama države u otklanjanju posljedica izazvanih elementarnim nepogodama i drugim nesrećama, tzv.spasilačke misije;
- učešće u vojno - policijskim i drugim misijama na kriznim područjima.⁵⁷

Specijalna antiteroristička jedinica predviđena je za:

- suzbijanje najsloženijih oblika terorističkih aktivnosti;
- pružanje asistencija kriminalističkoj policiji i drugim organizacionim cjelinama policije prilikom lišavanja slobode počinitelja krivičnih djela, posebno u situacijama gdje se očekuje pružanje otpora vatrenim oružjem;
- rješavanje talačkih situacija i situacija barikadiranja objekata i lišavanje slobode izvršilaca krivičnih djela koji se nalaze u njima;
- lišavanje slobode kriminalaca i članova kriminalnih grupa;
- rješavanje situacija nastalih pružanjem otpora vatrenim oružjem u urbanim i ruralnim uslovima;
- pružanje asistencije u borbi protiv organizovanog kriminala;
- obezbjeđenje lica i objekata kojima prijeti neposredni teroristički akt;
- saradnja i pružanje asistencije inostranim antiterorističkim jedinicama;

⁵⁷ http://www.mup.gov.me/upravapolicije/naslovna/Posebna_jedinica_policije, pristup: 05.11.2014. godine

Master rad

- učestvovanje u spašavanju lica i imovine u slučajevima elementarnih i drugih nepogoda (nuklearni, hemijski i biološki akcidenti, saobraćajne nezgode) i obavljanje drugih poslova iz djelokruga Jedinice.⁵⁸

Kako bi se u potpunosti suprotstavila terorizmu, Vlada Crne Gore, usvojila je Strategiju borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, u čijem tekstu je sadržan i strateški pogled na terorizam.⁵⁹

6.5. Agencija za nacionalnu bezbjednost

Poslove nacionalne bezbjednosti koji se odnose na zaštitu Ustavom utvrđenog poretka, bezbjednosti i teritorijalni integritet Crne Gore, Ustavom utvrđena prava i slobode, vrši Agencija za nacionalnu bezbjednost (ANB).⁶⁰ Može se reći da ANB predstavlja pravnog nasljednika bivše Državne bezbjednosti koja je funkcionisala u sklopu MUP-a Crne Gore. Aprila mjeseca, 2005. godine, predsjednik Države Crne Gore, proglasio je Zakon o ANB.

Član 4 Zakona kaže: „Agencija ostvaruje saradnju sa organima, organizacijama i službama drugih država i međunarodnih organizacija, u skladu sa smjernicama Vlade Crne Gore.“⁶¹

Agencija prikuplja, evidentira, analizira, procjenjuje, koristi, razmjenjuje, čuva i štiti podatke:

1) o djelatnostima usmjerenim protiv nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalnog integriteta, bezbjednosti i Ustavom utvrđenog pravnog poretka Crne Gore;

⁵⁸ http://www.mup.gov.me/upravapolicije/naslovna/Specijalna_antiteroristicka_jedinica, pristup: 05.11.2014. godine

⁵⁹ Član 1 Poslovnika o radu Nacionalne komisije za sprovođenje Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma i pranja novca (Službeni list CG, jun 2011)

⁶⁰ Član 1, Zakon o ANB ("Sl. list RCG", br. 28/05, "Sl. list Crne Gore", br. 86/09 i 20/11)

⁶¹ Član 4, Zakon o ANB ("Sl. list RCG", br. 28/05, "Sl. list Crne Gore", br. 86/09 i 20/11)

Master rad

- 2) od značaja za odbrambene interese Crne Gore i ispunjenje strateških bezbjednosnih ciljeva i interesa (obavještajni i kontraobavještajni poslovi u oblasti odbrane);
- 3) o djelatnostima usmjerenim na vršenje terorizma;
- 4) o djelatnostima usmjerenim na vršenje organizovanog kriminala;
- 5) o najtežim oblicima krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom;
- 6) o djelatnostima nosilaca obavještajnih aktivnosti drugih država od značaja za nacionalnu bezbjednost;
- 7) o potencijalnim prijetnjama po ekonomske interese Crne Gore;
- 8) o prijetnjama po međunarodnu bezbjednost;
- 9) o drugim mogućim prijetnjama po nacionalnu bezbjednost.⁶²

Odredbama člana 8 Zakona o ANB-u, pored ostalog, propisano je da Agencija može prikupljati podatke od značaja za obavljanje poslova nacionalne bezbjednosti korišćenjem javno dostupnih izvora, te da može prikupljati podatke i tražiti stručnu pomoć od građana, uz njihov prethodni pristanak. Organi državne uprave, organi lokalne samouprave i lokalne uprave i pravna lica koja vode registre i zbirke podataka obavezni su da ovlašćenom službeniku Agencije omoguće pristup podacima u registrima i zbirkama podataka koje vode.⁶³

Zakonodavac je u članu 15a istog zakona, predvidio saradnju Agencije sa organima, organizacijama i službama drugih država i međunarodnih organizacija, čime se ostvaruje razmjena podataka zajedničkim vršenjem poslova iz nadležnosti Agencije, u skladu sa zakonom.

U članu 20 predviđeno je da Agencija daje određena obavještenja i podatke policiji i drugim nadležnim organima, koji se odnose na poslove iz njihovog djelokruga.

⁶² Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost („Službeni list RCG“, broj 28/05, i „Službeni list CG“, broj 20/11)

⁶³ Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost („Službeni list RCG“, broj 28/05, i „Službeni list CG“, broj 20/11)

6.6. Vojska Crne Gore

Vojska je temelj odbrane nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti svake države. Na ovom principu, formirana je i Vojska Crne Gore, Zakonom o Vojsci Crne Gore, koji je stupio na snagu avgusta mjeseca, 2007. godine. Saglasno gore navedenom, u članu 1 se kaže: „Vojska je profesionalna, odbrambena snaga, koja brani nezavisnost, suverenost i državnu teritoriju Crne Gore, u skladu sa principima međunarodnog prava o upotrebi sile i izvršava dodijeljene misije i zadatke. Vojska je pod parlamentarnim nadzorom i demokratskom i civilnom kontrolom, u skladu sa Ustavom i zakonom. Vojska se organizuje u komande i jedinice“.⁶⁴

Strategijom odbrane, predviđeno je da Vojska učestvuje u akcijama suzbijanja terorizma u okviru zaštite od nekonvencionalnih rizika i prijetnji po nacionalnu bezbjednost Crne Gore.

Vojska se sopstvenim snagama suprotstavlja terorizmu, djelovanjem kopnenih jedinica, vazduhoplovne jedinice i mornarice. Kopnene jedinice su najbrojnije i obavljaju i protivteroristička dejstva. Veoma su značajne i mornaričke snage u antiterorističkim dejstvima. Udarnu snagu čini obalska straža koja se bori sa izazovima trgovine drogama, oružjem, trgovinom ljudima, odnosno kretanjem terorista pomorskim putevima.

Na međunarodnom planu, Vojska Crne Gore, aktivno učestvuje u NATO misiji ISAF u Avganistanu. Do sada je Vojska Crne Gore poslala 9 kontigenata svojih snaga koje učestvuju u ovim operacijama. Ove operacije su preventivnog karaktera. Obuhvataju izgradnju i uspostavljanje stabilnosti u Avganistanu. Time Crna Gora daje nesumnjiv doprinos prevenciji pojave terorizma na međunarodnom planu.⁶⁵

⁶⁴ Član 3, Zakon o vojsci Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, broj 88/09)

⁶⁵ www.cdm.me/politika/samardzic, pristup: 05.11.2014. godine

6.7. Rizici

Crna Gora je sticanjem nezavisnosti, referendumom o nezavisnosti u maju 2006. godine, postala samostalna, međunarodno priznata država. Tim činom, stvorena je i obaveza formiranja bezbjednosne politike. Na globalnoj sceni, rizici prijetnje po bezbjednost država, mijenjaju se gotovo svakodnevno. Ovakav scenario bezbjednosnih izazova odnosi se i na Crnu Goru. Zato, ovaj proces ne može biti završen donošenjem niza dokumenata ili formiranjem nekih operativnih subjekata. On mora biti u kontinuitetu. Samo tako država može odgovoriti najvećem izazovu današnjice – terorizmu.

Međunarodna zajednica zbija redove u borbi protiv najveće opasnosti savremenog doba, terorizma. Jedino ujedinjenim djelovanjem, Međunarodna zajednica se može suprotstaviti ovoj pojavi. Izradom i donošenjem propisa u okviru Međunarodne zajednice i usvajanjem istih od strane pojedinih država iz sfere borbe protiv terorizma, jedan je od preduslova za uspješno suprotstavljanje ovoj pojavi.

Veoma značajno za Crnu Goru je da svoj sistem prilagođava pravnoj regulativi Međunarodne zajednice, što predstavlja i realnu pretpostavku za uspješno suprotstavljanje terorizmu. Bezbjednosne snage moraju biti obučene po najsavremenijim standardima.

Crna Gora teži evro – atlantskim integracijama, a samim tim aktivno učestvuje u međunarodnim organizacijama koje se bave očuvanjem mira i bezbjednosti.

7.1. Definisanje ekstremizma

„Teorijsko određenje ekstremizma je kao fenomen višeznačajan i varijabilan. Ekstremizam je kroz istoriju imao genezu razvoja, ali se i različito doživljavao u različitim političkim sistemima. Ono što je predstavljalo ekstremizam u jednoj društveno – političkoj zajednici nije bilo prihvaćeno na isti način u drugoj. Vremenska uslovljenost, uticaj različitih kulturoloških, religijskih i običajnih normi, kao i poistovećivanje sa srodnim pojmovima, poput terorizma, radikalizma, fundamentalizma i fanatizma čini dodatno složenim proučavanje fenomena ekstremizma.“⁶⁶

Svjedoci smo da na našim prostorima ekstremizam permanentno gravitira u različitim oblicima.

„Ekstremizam spada u red onih fenomena koji se neprestano eksploatišu u svakodnevnom životu a kojega je sa teorijskog stanovišta teško definisati. Ekstremizam potiče iz latinskog jezika od riječi „ekstremus“ i prevodi se kao krajnost, nepopustljivost u određenim idejama, stavovima i postupcima. Ekstremizam korespondira sa idejom granice, tj. ograničenja.“⁶⁷

Kako navodi Marija Đorić još u staroj Grčkoj, Aristotel je sa pravom govorio kako je umjerenost garant dobrog života u političkoj zajednici za razliku od krajnosti. Zapadno – evropski politikolozi, početkom 20. vijeka, u svojim djelima, ekstremistima nazivali su boljševike u Rusiji, koji su uzeli učešće u Oktobarskoj revoluciji. Dolazimo do zaključka da se ekstremizam, barem u teorijskom smislu, najprije vezuje za ljevicu, da bi se nasilje pripisivalo

⁶⁶ Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.

⁶⁷ Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.

Master rad

desnici u vidu fašizma i nacizma. Među teoretičarima postoje i oni koji su i jakobinsku diktaturu smatrali prvom formom državnog ekstremizma.⁶⁸

Značajan doprinos u teorijskom određenju ekstremizma, dao je njemački naučnik Uve Bekes, koji je zajedno sa Ekhardom Jeseom, etablirao ovaj fenomen unutar akademskih krugova. Marija Đorić, smatra da je značajan doprinos ovih istraživača između ostalog, i to što su uočili da postoji distinkcija između ekstremizma i radikalizma. Dok se ekstremizam smatra ponašanjem koje teži da pređe granicu dozvoljenog, radikalizam ukazuje na duboke promjene u društvu koje ne moraju biti negativne.⁶⁹

Ekstremizam srećemo u kulturi sportu, umetnosti, religiji, dok je njegova destruktivnost najizraženija u polju politike. Hans Gerd Jaški, ekstremizam u kulturi vidi kao subkulturnu varijantu koja negira demokratsku kulturu, a obeležavaju ga preterana dominacija politike i mogućnost izazivanja nasilja. U religiji se ekstremizam često ispoljava, u formi religijski fundiranog terorizma, koji može dovesti do velikog broja žrtava kakav je bio napad na Njujork i Vašington, 11.09.2001. godine.⁷⁰ Navešćemo jedan od najnovijih primjera ekstremizma u sportu. Radi se, naime, o fudbalskoj utakmici između nacionalnih selekcija Srbije i Albanije, na kojoj su albanski ekstremisti smišljeno i planski pokušali da promovišu projekat Velike Albanije.

Od svih vrsta ekstremizama, najopasniji je onaj u politici jer može rezultirati velikim posljedicama u društvu. Da bi imao političko svojstvo, ekstremizam mora ispuniti dva uslova: političke motive i političke posljedice. Politički ekstremizam uvijek nastaje „sa političkim motivima i egzistira u polju politike“. Ukoliko ne postoji politička motivisanost, politički cilj, ne može se govoriti o političkom ekstremizmu. Politički ekstremizam uvijek predstavlja borbu

⁶⁸ Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.

⁶⁹ Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.

⁷⁰ Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.

Master rad

protiv neke i nečije politike, odnosno političke vlasti i pokušaj zasnivanja sopstvene, ili pak borbu za održavanje nekog režima na vlasti.⁷¹

Ekstremizam u politici se javlja u svoje tri karakteristične varijante:

1. kada se neekstremni ciljevi ostvaruju ekstremnim sredstvima;
2. kada se ekstremni ciljevi ostvaruju neekstremnim sredstvima;
3. kada se ekstremni ciljevi ostvaruju ekstremnim sredstvima.⁷²

Mišljenja smo da se varijanta kada se ekstremni ciljevi u politici ostvaruju ekstremnim sredstvima, može naročito ogledati na primjeru ne tako davnog rata na području Bosne i Hercegovine, kao i na primjeru nedavnog „osamostaljenja“ tkz. Republike Kosovo.

Dragan Simeunović uvodi jednu široku ali sveobuhvatnu definiciju ekstremizma: „kao pojavu zasnovanu na prenatlašenim biološkim potrebama samozaštite i ksenofobičnoj varijanti identitetnog mehanizma, koje služe formiranju i opravdanju teško dozvoljivih stavova i agresivnog ponašanja kojima se, kao neprijateljska, ugrožava neka rasna, verska, etnička ili druga grupa.“⁷³

⁷¹ Simeunović D. Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 156

⁷² Simeunović D. Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 146-159

⁷³ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 156

8.1. Definisanje vahabizma

Ovaj radikalni islamski pokret osnovao je Muhamed ibn Abdul Vahab (1703-1792). Njegovi sljedbenici su u 18. vijeku, nazivani ljudima bez zakona, jer nisu priznavali postojeće pravne škole sunitskog islama. Pretežno su se bavili pljačkaškim aktivnostima, presretajući karavane koji su putovali na hodočašće u Meku. U vrijeme slabljenja Otomanske imperije, javlja se totalitarni sistem Saudijske Arabije. Njegov fundamentalizam je jednostavan i bazira se na pojednostavljenom tumačenju vjere. On je tvrdio da su se ubrzo nakon smrti Proroka Muhameda, muslimani ponovo vratili u nevjerništvo, u stanje u kojem su bili prije pojave islama. Muhamed ibn Abdul Vahab, smatrao je da se društvo treba urediti po božjem, a ne ljudskom zakonu. Ipak, u 18. vijeku, mnoge islamske zemlje su bile uređene po običajnom pravu, uz uvođenje šerijata. Abdul Vahabov pokret ne bi daleko odmakao da nije sklopio savez sa dinastijom Saud, a od prve polovine 20. vijeka, počinje ozbiljan rad na vahabizaciji cijelog islama. Ekspanziji vahabizma je značajno doprinijelo otkriće nafte koje je postalo najznačajniji izvor finansiranja ovog pokreta.

U našoj teoriji, nije posvećeno dovoljno pažnje ovom islamskom vjerskom pokretu koji je postao globalni fenomen, a Oliver Potežica to objašnjava činjenicom da se proteklih decenija u našoj političkoj nauci nije dovoljno proučavao uticaj religije na politiku uopšte. Ne postoje doktrinirane razlike između vahabita i drugih sunita, a male su i razlike u vjerskoj praksi. Drugi muslimani često označavaju vahabite kao sektu, iako riječ sekta u arapskom jeziku nema negativno značenje. Dva najveća ogranka islama, suniti i šiti su kod muslimana označeni kao sekte. U ovom smislu, sekta se određuje kao grupa koja se odvojila od veće grupacije. Između cjeline i grupe nema velikih razlika u vjerovanju i praksi. Kada govorimo o vjerskom pokretu, njihova vjerovanja i praksa su identična sa vjerovanjima i praksom denominacije u okviru koje postoje ili vjerske zajednice u cjelini, a nema ni doktrinarnih razlika kao kod sekti. Razlike nisu vjerskog karaktera.

Master rad

Vahabizam, kao vjerski pokret u okviru islama, ima globalni značaj. Označavamo ga kao vjerski pokret jer nema razlike između vjerske prakse i vjerovanja između vahabita i cijele sunitske islamske denominacije.

U okviru islama ima mnogo vjerskih pokreta, a svi oni tvrde da je samo njihovo tumačenje islamskog učenja ispravno. Jedan od najvažnijih ciljeva islama, kao religije je ujedinjenje svih vjernika cijelog čovječanstva kroz vjeru u jednog i jedinstvenog boga, ali je ipak posle smrti Proroka Muhameda, došlo do podjela među njegovim sljedbenicima.

Ono što razlikuje vahabite od ostalih sunita je činjenica da oni slijede učenje Muhameda ibn Abdel Vahaba „o povratku na izvorna islamska učenja i praksu i što ne prihvataju apsolutni primat nijedne od četiri sunitsko – vjersko pravne škole.“⁷⁴

Vahabijski pokret je od samog nastanka sredinom 18. vijeka, bio osporavan i negativno konotiran. Vahabitskom reformizmu, protivile su se široke islamske mase i islamsko sveštenstvo, koje je željelo da sačuva nasljeđe islamskog učenja, bez ikakvih izmjena. Negativnom etiketiranju najviše su doprinijele radikalne i beskompromisne ideje vahabita i česti incidenti u kojima su učestvovali.

U literaturi se koriste izrazi: „vahabizam“, „vahabije“ i „vahabiti“, jer su ovi izrazi izvedeni od imena osnivača vahabitskog pokreta Muhameda ibn Abdel Vahaba. Prof. dr Simeunović objašnjava da ni sami Arapi kojima pripada Vahab, i koji su najbrojniji sljedbenici vahabizma, kao ni Turci i Iranci, ne kažu vehabije, nego vahabije.⁷⁵

Pretpostavlja se da je varijanta sa slovom „e“ došla iz načina izgovora riječi vahabije i vahabizam na engleskom jeziku.

⁷⁴ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 35

⁷⁵ „Vahabije su najveća pretnja prvo za muslimane“, Svedok, <http://proba.svedok.rs/category/brojevi/799>, pristup: 20.07.2014. godine

Master rad

8.1.1. Vahabizam kao vjerski pokret

Vahabizam je dobio ime po vjerskom učitelju Muhamedu ibn Abdul Vahabu. Okosnicu njegovog učenja predstavlja teza da svaki vjernik mora da čini napore da „očisti“ islam od onoga što je po njegovom mišljenju predstavljalo „teološke inovacije“ (bida, praznovjerje, hurufa, devijaciju i reviziju vjere, jeres, politeizam, širk i idolatriju).⁷⁶

Vahabizam je konzervativni i fundamenalistički islamski pokret, koji zagovara vraćanje na osnovna islamska učenja uz veliku netrpeljivost pripadnika ovog pokreta prema šiitima, sufizmu i liberalnim vjerskim islamskim učenjima. Ta netrpeljivost ide dotle da mnoge vehabije šiite smatraju otpadnicima od vjere, čak ih ne smatraju ni muslimanima.

Islamski fundamentalisti obično zagovaraju doslovnu primjenu i interpretaciju Kurana i vjerodostojnih hadiša, odnosno predanja koja čine Sunu Proroka Muhameda. Fundamentalisti zahtijevaju doslovnu primjenu islamskih učenja u okviru politike.

Veliki broj islamističkih pokreta zagovara stvaranje islamističke države i vraćanje halifatu, smatrajući da je to jedini put da se zaštiti islamska zajednica – UMMA. Muhamed ibn Abdul Vahab je isticao neophodnost zaustavljanja dekadencije u islamu – dar ul islam, i urušavanje morala, kao i suprotstavljanje muslimanima iz Arabije stranim uticajima - turskim i persijskim (iranskim), koji su bili ispoljeni u vidu sufizma i narodnog islama, kao i u vidu šiitskih učenja.⁷⁷

Vahabije zabranjuju mnoge vjerske obrede i običaje. Oni se protive i praksi posjećivanja grobova, proroka, imama i svetaca, smatrajući to grijehom.

⁷⁶ Oliver Potežica, Vehabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 39

⁷⁷ Oliver Potežica, Vehabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 42

Master rad

Prema izvornom islamu, čovjekov odnos prema Bogu je direktan, bez posredovanja crkve i sveštenstva, i sve molitve moraju biti upućene isključivo Bogu i samo se Njemu može klanjati. Zbog toga, vahabiti nazivaju šiite i sufije jereticima, jer u molitvama spominju imena ljudskih bića. Oni čak osporavaju imena Proroka Muhameda u molitvama i obilježavanje njegovog rođendana.

Vahabiti najstrožije zabranjuju slike, fotografije bilo kojih živih bića, muziku, igru, pušenje, alkohol, kocku, televiziju, radio, bioskope, pozorišta, i ostala kulturna dostignuća. Zabranjuju i nošenje tradicionalnih brojanica tokom molitve, kao i nošenje svile i zlatnog nakita.

Po mišljenju vahabita, grijeh su i glasan smijeh i izražavanje jakih emocija, i sve ono što remeti skroman način života. Ženama je zabranjeno da voze automobile, jer se tako, navodno, brani njihovo dostojanstvo. „Vlasti Saudijske Arabije su, od skoro, naložile da se u prodavnicama u kojima rade i muškarci i žene, podignu zidovi kako bi bili razdvojeni.“⁷⁸

„Sve žene u Saudijskoj Arabiji, moraju imati muškog staratelja, bez obzira na to koliko imaju godina. To su obično otac ili suprug, a njega moraju pitati za dozvolu za brak, razvod, putovanja (do 45. godine), obrazovanje, otvaranje bankovnog računa, hirurške zahvate... Od 2008. godine, dozvoljeno je da žene slobodno traže posao. One nemaju pravo glasa i ne mogu zauzimati visoke položaje u politici. Ipak, kralj Abdulah je najavio da će žene moći da se kandiduju i da glasaju na lokalnim izborima od 2015. godine.“⁷⁹

Vahabiti se protive obilježavanju grobova na bilo koji način, naročito podizanju spomenika i minareta na džamijama. Veliki značaj pridaju ritualima i tradiciji, kako u religijsko,

⁷⁸ „Saudijska Arabija: Zid u prodavnicama razdvaja muškarce i žene“, Telegraf, www.telegraf.rs/vesti, datum pristupa sajtu: 16.08.2014. godine

⁷⁹ „Saudijska Arabija: Zid u prodavnicama razdvaja muškarce i žene“, Telegraf, www.telegraf.rs/vesti, datum pristupa sajtu: 16.08.2014. godine

Master rad

tako i u svakodnevnom životu. Smatraju da uvijek treba jesti sa tri prsta, vodu treba piti u četiri gutljaja, tj. iz tri pauze sa desnom rukom sjedeći.

„Većina pripadnika vahabijskog pokreta ne brije bradu i nosi tradicionalnu odjeću, zbog čega ih u Južnoj Aziji zovu ahlulhadis – ljudi tradicije.“⁸⁰ U skladu sa Kuranom, oni propisuju i za žene i za muškarce skromnost u oblačenju. Zbog toga, oni su danas prepoznatljivi po specifičnom izgledu.

Ibn Abdul Vahab je htio da uspostavi „istinsku“ islamsku državu, povratkom vjeri i čišćenjem Kurana od ubačenih novina i različitih tumačenja. On je uvidio da su se muslimani odaljili od istinske vjere i želio je da ih vrati na pravi put.

Pristalice Ibn Abdul Vahaba smatraju da slede put Salaf as Saliha (Pobožnih predaka). „Nekoliko vekova ranije, u 13. i 14. veku su, u Siriji, ovaj model zagovarali Ibn Tajimija (1263.1328) i njegovi učenici Ibn al Kaim i Ibn al Katir.“⁸¹ Njihova djela su bila malo poznata u islamskom svijetu, sve dok ih Muhamed ibn Abdul Vahab nije počeo propovijedati po Arabijskom poluostrvu. Zato se zagovornici vraćanja na izvorni islam nazivaju Salafiti ili Salafije, a mnogi autori ih izjednačavaju sa vahabizmom i salafizmom. Vahabiti (salafije) vide vahabizam (salafizam) jedino kao izvorni, pravi islam, a ne kao posebno učenje u okviru ove svjetske religije. Oni su suniti i nastanak njihovog pokreta je reakcija na širenje šiitskih i sufijskih učenja i prakse u 18. vijeku, a koje su oni smatrali jeresima prvog reda.

Termini vahabiti i salafiti su sinonimi, a kako primjećuje Oliver Potežica „salafiti je naziv koji se danas najčešće koristi za vahabite, kako na Arabijskom poluostrvu, tako i u ostatku sveta. Naziv vahabiti se, inače, danas vrlo retko upotrebljava u Saudijskoj Arabiji i obično se izbegava

⁸⁰ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 59

⁸¹ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 46

Master rad

iz više razloga.“ Jasno je da je teško utvrditi razliku između vahabita i salafita, a neki teoretičari nazivaju salafite „vahabitskim rođacima u diplomatskom odelu“. ⁸²

Vahabiti su, prije svega, donijeli promjene na političkom planu i nisu ništa mijenjali kada je riječ o teološkom aspektu islama. Širenjem vahabitskih ideja i učenja, uspostavili su vlast u Arabiji. Sebe su nazivali „Čuvarima islamske vjere“. Ovaj pokret je osnova vlasti dinastije Saud u Arabiji.

Nalazišta nafte su omogućila vahabitima da se domognu ogromnog novca, koji je ključni uzrok porasta uticaja vahabizma u svijetu, kako u zemljama u kojima je islam dominantna religija, tako i u zemljama u kojima su muslimani manjina. Primjera radi, izgrađen je uz veliku finansijsku pomoć Saudijske Arabije, islamski centar u Zagrebu, 80-ih godina 20-og vijeka, a i drugi slični objekti nikli su širom Balkana, posebno na području bivše SFRJ, prije i poslije njenog raspada. Realna je pretpostavka da će se vahabitski uticaj i dalje širiti i jačati, jer se procjenjuje da su oni snažno prodrli u mnoge islamske zemlje.

„Vahabiti smatraju da muslimani ne treba da učestvuju u „zapadnjačkim aktivnostima“, odnosno u politici uopšte. Sasvim suprotno, tvrde vahabiti, muslimani su u obavezi da se angažuju u islamskim aktivnostima, kao što su daava (širenje vere), ili džihad (borba za veru u najširem smislu).“⁸³

Ono zbog čega svijet strijepi, kada je djelovanje vahabita u pitanju je prekomjerna upotreba sile. Ipak više od toga, zabrinjavaju ogromna finansijska sredstva koja vahabitima stižu iz Saudijske Arabije posredstvom tzv. humanitarnih i dobrotvornih organizacija širom svijeta. Širenje tzv. istinskog islama se pokazalo kao najbolje oruđe mnogim vjerskim, političkim, monarhijskim i drugim liderima muslimana.

⁸² Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 47

⁸³ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 118

Master rad

Većina vahabita je netolerantna prema sljedbenicima drugih vjerskih učenja i tzv. nevjernicima, te smatraju da svi muslimani treba da shvataju i sprovode islam na način na koji to čine pripadnici ovog vjerskog pokreta. Ukoliko to ne čine, oni postaju otpadnici od vjere i neprijatelji islama.

Posebnu pažnju treba obratiti na odnos vahabitskih učenja i opravdanosti verskog nasilja u korist nekih viših ciljeva. Većina vahabita smatra da je upotreba sile dozvoljena u određenim situacijama. Ipak, ne postoji jasna definicija tih situacija, što otvara prostor za veću upotrebu sile i toleranciju prema verskom nasilju i terorizmu. Sve ovo predstavlja razlog za mnogobrojne podele među muslimanima, ali i samim vahabitima i povećavanju napetosti između njih.⁸⁴

Vahabiti su u širenju i nametanju svojih učenja nailazili na mnogobrojne otpore i pobune. Oni su početkom 19. veka, oskrnavili veliki broj grobova u Meki. „Nakon osvajanja svetih muslimanskih gradova, srušili su čak, 1803. godine, grobnicu koja je podignuta u čast Fatime Zahre, najmlađe Muhamedove ćerke.“⁸⁵

8.1.2. Vahabizam na Zapadnom Balkanu

Područje Zapadnog Balkana obuhvata zemlje bivše SFR Jugoslavije, bez Slovenije i sa Albanijom. Posebnu pažnju ćemo posvetiti djelovanju vahabija na Kosovu, u Crnoj Gori, Albaniji i Makedoniji, Bosni i Hercegovini i Sandžaku.

Sa ovog područja, jedino je Albanija članica Organizacije islamske konferencije, dok je Bosna i Hercegovina punopravni posmatrač u toj muslimanskoj međudržavnoj organizaciji, a status stalnih gostiju imaju Makedonija, Hrvatska i Slovenija. Isti status u Organizaciji islamske konferencije, imaju i predstavnici djelova Srbije, Sandžaka i tzv. države Kosovo.

⁸⁴ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 86

⁸⁵ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 88

Master rad

Delovanje vahabija na Balkanu odlikuje njihov sukob sa islamskom verskom zajednicom u Bosni i Hercegovini, a sama IVZ ove zemlje je, u svom glasilu „Preporod“, početkom 1991. godine, objavila članak pod naslovom: To je vahabizam. U ovom tekstu se navodi da se verski, socijalni i politički principi vahabija svode na parolu „Ili ćeš biti vahabija, ili ćemo te ubiti, oteti ti imovinu i porobiti ukućane.“⁸⁶

Mnogi stručnjaci smatraju da su aktivnosti vahabita u ovom dijelu Evrope značajno ojačale u posljednjih nekoliko godina, a ovoj tendenciji su posebno doprinijeli islamisti iz Pakistana i Katara. Ovi stručnjaci su posebnu pažnju obratili na Grčku, u čijem je glavnom gradu Atini nedavno sagrađena džamija, naravno uz veliku finansijsku pomoć Saudijske Arabije.

Od balkanskih zemalja, prisustvo Saudijske Arabije se najviše oseća u Bosni i Hercegovini, a ovu tvrdnju potvrđuje i činjenica da je međunarodna islamska organizacija Rabita – Svetska islamska liga, čije je sedište u svetom gradu muslimana Meki, bila pokretač stvaranja „Konferencije muslimana Istočne Evrope“, sa sedištem baš u glavnom gradu BiH. U Sarajevu je održana i Međunarodna konferencija muslimana pod imenom „Jedinstvo svih muslimana i njihovo međusobno pomaganje.“⁸⁷

Prije nekoliko godina mudžahedini iz arapskih zemalja su održali demonstracije u Sarajevu i samim tim potvrdili snažno prisustvo i uticaj vahabija u BiH. Ipak, tokom građanskog rata na tlu bivše Jugoslavije u ovoj bivšoj jugoslovenskoj republici, negirano je i marginalizovano prisustvo vahabija. Sljedbenika vahabizma danas najviše ima u Albaniji, koja je prema nekim analitičarima, i trebala da bude centar ovog islamskog vjerskog pokreta na Balkanu, u Bosni i Hercegovini, u Srbiji – u tzv. Republici Kosovu, Metohiji i djelovima jugozapadne Srbije – Raškoj oblasti, odnosno u dijelu Sandžaka, u Crnoj Gori, Makedoniji, Bugarskoj i Hrvatskoj.

⁸⁶ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 171

⁸⁷ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 176

Master rad

Veliko prisustvo vahabita na Balkanu posljedica je dobre organizacije islamskih vjerskih centara, škola, i tzv. humanitarnih i dobrotvornih organizacija iz blisko - istočnih islamskih zemalja, prije svega, iz Saudijske Arabije. „Vahabitsko – saudijski prodor na Balkan, ostvaruje se kroz indoktrinaciju, infiltraciju, i veliku finansijsku podršku sa ciljem da se zloupotrebi nezadovoljstvo običnih muslimana radi ostvarivanja fundamentalističkog i ekstremističkog vahabitsko – saudijskog programa.“⁸⁸

U islamskim krugovima bivše jugoslovenske republike BiH, može se uočiti tendencija da se delovanje vahabija minimizira. Ovome svedoči i gostovanje profesora Islamskog fakulteta u Sarajevu, Rešida Hafizovića u emisiji Radio Mosta. Tada je izjavio da ni „Aktivna islamska omladina“, ni tzv. Vehabijski pokret, koji se pokušava ukoreniti u BiH, nema šanse za to, jer oni nemaju nikakve veze sa islamskom zajednicom, niti imaju simpatizere i pristalice unutar institucija te zajednice, „a sve to što oni rade, što pišu po fasadama zgrada u Sarajevu, pogotovo pripadnici vahabitskog pokreta (reč pokret bih stavio pod znak navoda, jer je to prejaka reč za njih takve i tolike), to nema nikakve veze sa autentičnom idejom islama.“⁸⁹

Prema rečima beogradskog imama Muhameda Jusufspahića „vahabiti su nervozni i isfrustrirani muslimani.“ Prema nekim navodima, pretpostavlja se da vahabita u Srbiji – u raškoj oblasti ili Sandžaku, ima oko 1000.⁹⁰ Beogradski imam Muhamed Jusufspahić, objašnjava da vahabiti nisu posljedica pogrešnog tumačenja Kurana, već problem koji je nastao sa raspadom islamske države i odražava ne tako dobro stanje u kome se nalazi islam.

Činjenica je da je sve više mladih pristalica u ovom verskom pokretu. Odgovarajući na pitanje da li je vahabizam veća pretnja islamskom ili ostalom delu sveta, beogradski imam

⁸⁸ Oliver Potežica, Vehabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 215

⁸⁹ Oliver Potežica, Vahabiti pridošlice na Balkanu, Beograd, Politikologija religije, 2006, str. 19

⁹⁰ „Raste broj nervoznih muslimana“, Blic, 06.11.2006. godine, http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/123980/Raste-broj-nervoznihmuslimana, pristup: 14.08.2014. godine

Master rad

zaključuje da je to „kvazi pokret u službi velesila, koji je opasnost za svakoga“.⁹¹ Ovim se potvrđuje da vahabitski pokret i na području Zapadnog Balkana ima veliku podršku stranih sila.

Vahabiti uzimaju sve više maha u svakodnevnom životu na prostorima bivše Jugoslavije, posebno u BiH, odakle je pokret stigao u Srbiju i Crnu Goru. I ranije je bilo islamističkog terorizma na tlu Balkana, ali je on ekspanziju doživio nakon dolaska ogromnog broja mudžahedina iz islamskih država na prostore BiH, početkom 90-ih godina. U Jugoslaviju su stizali mladi muslimani iz nesvrstanih zemalja da bi se školovali, a često je SFRJ bila samo usputna stanica teroristima u njihovom pohodu na Zapad.

Balkan je najveće uporište vahabita na svijetu poslije Bliskog istoga i Čečenije. Najveći protivnici vahabita nisu pripadnici drugih vjera, već tradicionalni islamski muslimani koji su prema mišljenju sljedbenika vahabizma, skrenuli sa pravog puta islama. Treba naglasiti da vahabije na Balkanu opstaju uz ogromnu finansijsku pomoć raznih organizacija iz Saudijske Arabije, jer je očigledno da nemaju veliku podršku lokalnih muslimana.

Tragovi prisustva vahabita na našim prostorima uočeni su pre više godina, pa čak i decenija, a o njima se počelo više govoriti nakon 2006. godine. Od tada oni izazivaju sve više incidenata, naročito u džamijama, koje su hteli da zauzmu i preotmu tradicionalnim muslimanima. Napadali su vernike i imame, i tek tada je na vahabizam počela da se obraća veća pažnja, a njihovo delovanje da se označava kao ekstremizam. Podsetimo na otkrivanje kampa za obuku vahabija u ataru sela Žabren, na planini Ninaja, između Novog Pazara i Sjenice, u aprilu 2007. godine.⁹² Tada je poginuo vođa vahabitske grupe Ismail Prentić, a jedan vahabija je ranjen. Postoje saznanja da je ta vahabitska grupa planirala terorističke napade na lokalne muslimanske sveštenike, škole, ustanove kulture i ambasade u Beogradu.

⁹¹ „Raste broj nervoznih muslimana“, Blic, 06.11.2006. godine, http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/123980/Raste-broj-nervoznihmuslimana, pristup: 14.08.2014. godine

⁹² Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 223

Master rad

Na tlu Srbije, vahabija najviše ima u Novom Pazaru, Sjenici, Tutinu, Prijepolju, Brodarevu i Priboju, a u Crnoj Gori, najaktivniji su u Bijelom Polju, Rožaju, Plavu i Gusinju. SAD su prisustvo islamskih terorista na tlu Balkana dosta dugo tolerisale, a razlozi za to nisu najjasniji. Profesor Simeunović podsjeća na zlatno pravilo borbe protiv terorizma: „Terorizam, koji se ne suzbija totalno, ako opstaje čak i u najmanjoj količini, munjevito se umrežava i pogubno rasprostire, poput kancerogene ćelije.“⁹³

Albanija je prva i jedina evropska zemlja koja je postala članica Organizacije islamske konferencije, 1992. godine, kada je potpisala i sporazum o vojnoj saradnji sa Turskom. Iako su Albanci želeli da učvrste veze sa bogatim islamskim zemljama, kako bi se povećao priliv investicija u ovu siromašnu zemlju, u Albaniju su došle bogate saudijske kompanije „Tvajk Grup“ i „Ravasin“, koje su bile povezane sa radikalnim islamistima, a u to vreme formirana je i Arapsko – albanska islamska banka.⁹⁴

Zbog nekih specifičnosti u Albaniji, kao i zbog događaja u drugim oblastima Balkana, islamisti su prebacili težište svojih aktivnosti na BiH, i na Kosovo i Metohiju. Albanija nije otpisana već i dalje obavlja važnu ulogu u širenju vahabizma na Balkanskom poluostrvu.

„Kao najznačajnije specifične okolnosti sa kojima su se srelili vahabiti u Albaniji, pomenućemo versku sliku Albanije – muslimani čine oko 60% stanovništva, pravoslavni hrišćani oko 30%, dok katolici čine 5-10% populacije.“⁹⁵

Pored toga što su podijeljeni vjerski, muslimani u Albaniji su podijeljeni i etnički – na muslimane iz albanske, slovenske i romske grupacije.

⁹³ Simeunović D., Terorizam, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009. str. 224

⁹⁴ Oliver Potežica, Vehabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 210

⁹⁵ Oliver Potežica, Vehabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 211

Master rad

8.1.3. Struktura stanovništva u Crnoj Gori

Crna Gora spada u red malih država. Po zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine, Crna Gora broji 620.029 stanovnika.⁹⁶ Crna Gora, iako mala, multinacionalna je i multietnička država. U njoj žive stanovnici koji se veoma razlikuju po nacionalnoj pripadnosti i vjerskim opredjeljenjima.

U prilog navedenom govore i tabelarni prikazi koji čine sastavni dio ovog rada (str. 83-87).⁹⁷

8.1.4. Vahabizam u Crnoj Gori

Muslimani u Crnoj Gori čine nešto više od petine stanovništva. Vahabija ima najviše u Rožaju, Plavu, Ulcinju, Tuzima, Bijelom Polju, Gusinju, odnosno u mjestima u kojima muslimani čine većinu. I u Crnoj Gori, najveće sukobe vahabiti imaju sa tradicionalnim muslimanima. U nekim od pomenutih mesta preuzeli su kontrolu nad džamijama. U selu Lozna, pored Bijelog Polja, pretukli su imama Ragiba Ličinu i zauzeli džamiju, a u Rožajama je vahabit Sultan Nurković, nožem povredio imama Hasмира Kujovića i policajca Demu Ramovića.⁹⁸ Nurković je ranjen u noge, a kada je uhapšen, zahtijevao je da mu se sudi po šerijatskom pravu. Rifat Efendija Fejzić, poglavar IVZ Crne Gore, javno je osudio takav čin upražnjavanja vjerske prakse, a zvanične islamske institucije osudile su svaki agresivan vid ponašanja prilikom tumačenja islama. Fejzić potvrđuje da vahabija ima u svim bivšim jugoslovenskim republikama, pa i u Crnoj Gori. Radi se o ljudima sumnjive prošlosti i bez pravog obrazovanja, a prema njegovim riječima, oni nemaju što da ponude muslimanima i drugim građanima. Poseban akcenat

⁹⁶ MONSTAT, Crna Gora/Montenegro, Zavod za statistiku/Statistical Office, Saopštenje/Release, Broj/No: 83, Podgorica, 12.07.2011. godine, str. 1

⁹⁷ MONSTAT, Crna Gora/Montenegro, Zavod za statistiku/Statistical Office, Saopštenje/Release, Broj/No: 83, Podgorica, 12.07.2011. godine, str. 3, 6, 7, 14, 15

⁹⁸ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 197

Master rad

Fejzić stavlja na izraženu agresivnost u delovanju vahabija, a o dolasku vahabija na ovo područje, on kaže: „Mi ne možemo sprečiti ljude da dolaze. Obično neke ljude i ne poznajemo kad dođu u džamiju. Ima ih i evidentno je njihovo prisustvo u našim džamijama, ali ćemo biti čvrsti u tome da ne dozvolimo da nam poremete instituciju. Naravno, svaki problem koji bude evidentiran unutar Islamske zajednice, mi ćemo, s obzirom na to da imamo puno poverenje u institucije ove države, tražiti da nam država pomogne u rešavanju ovog problema.“⁹⁹

Poslije izdvajanja Crne Gore iz zajedničke države sa Srbijom, radikalizovalo se djelovanje vahabija na ovoj teritoriji. Tako je Rifat Efendija Fejzić, ponovo izjavio da će IVZ Crne Gore, biti partner države i faktor stabilnosti koliko je to u njenoj moći. Takođe je ukazao da IVZ Crne Gore, pažljivo osmatra neke od svojih imama, što pokazuje da i u njihovim redovima ima onih koji podržavaju vahabitske ideje.

Najvažnije je da se rješavanju problema radikalnih islamista pristupi sistematski i da se ostvari dobra saradnja i koordinacija državne vlasti i vjerskih institucija.

Još za vrijeme postojanja Državne zajednice Srbija i Crna Gora, 2004. godine, načelnik Vojno – bezbjednosne agencije (VBA), Momir Stojanović, procenio je da na severu Crne Gore, deluje 200 vahabija. Zvaničnici su tada verbalno napadali Stojanovića, bez obzira na to što je godinu dana pre toga potvrđeno prisustvo vahabita u Plavu. Iste godine se sa školovanja na studijama šerijatskog prava iz Saudijske Arabije, vratio Sead Jašavić. On je okupio oko sebe grupu mladića koji su prihvatili vahabizam i ubrzo su počeli da ga propovedaju po plavskim džamijama. Ovi vahabiti su agresivno širili njihovo učenje – fizički su napadali imame i vernike koji su se držali tradicionalnog učenja islama. Pomenuti Jašavić je imam u džamiji Sultanija u

⁹⁹ Reis Rifat Fejzić: „Vahabizam nije primjeren ovim prostorima“, Glas Amerike, 28.11.2006. godine, <http://www.glasamerike.net/content/a-34-2006-11-28-voa7-86945742/752805.html>, pristup: 25.07.2014. godine

Master rad

Plavu. On je u avgustu, 2006. godine, organizovao „Šeste omladinske muslimanske susrete“, nešto nalik Kongresu vahabija Crne Gore.¹⁰⁰

Na području Ulcinja, vahabije su preuzele jednu džamiju, a u okolini Bijelog Polja su izgradili jednu novu. Sve ovo ukazuje da preuzimanje džamija praćeno nasiljem prema imamima, predstavlja tipičan metod, koji koriste vahabiti na Balkanu. Koliko su uplašeni tradicionalni muslimani govori podatak da je jedan imam štitio svoju džamiju od vahabija tako što se zaključao u nju i nije izlazio mjesec dana.

Ovaj radikalni vjerski pokret obuhvatio je skoro sve oblasti Crne Gore, a posebno siromašni sjever. Netolerancija i isključivost vahabija je izražena u činjenici da je u blizini autobuske stanice u Rožajama, otvorena mesara za vahabije „Halal“.

Da se vahabije u posljednje vrijeme najviše skoncentrišu na crnogorski sjever i tako u sve većem broju okupljaju, govori i činjenica da je Plav, uz Rožaje, postao centar okupljanja vahabija iz cijelog balkanskog regiona, gdje su vahabije okupirale Ostrvo na Plavskom jezeru. Naime, vahabije sa cijelog Balkana posebno ex Jugoslavije, Bosne, Srbije, Sandžaka i Kosova, svoje utočište su našle, nakon krvavih događaja i predaje oružja kod Novog Pazara, Plava, i na crnogorskom sjeveru.¹⁰¹ U mjestu Ostrvo kod Plava, nije zabilježen nijedan incident da bi reagovala policija, koja pomno prati šta ovdje rade vahabije iz cijelog regiona. Javnost vahabije u Crnoj Gori najčešće povezuje sa Plavom i Rožajima, ali mnogi smatraju da je njihovo glavno uporište u Ulcinju. Ulcinjani se sve češće susrijeću sa osobama koje, po specifičnim bradama i načinu oblačenja, odmah daju „do znanja“ da su vahabije.¹⁰² Na plažama je sve više žena koje su potpuno zabrađene, koje se u prisustvu muških članova porodice, tako obučene kupaju. Ono što

¹⁰⁰ Oliver Potežica, Vahabije između istine i predrasuda, Beograd, Filip Višnjić, 2007, str. 197

¹⁰¹ Dejan Rakočević, Politika, 07.05.2007. godine, www.novinar.de/2007/05/07/vehabije-utočište-našli-na..., pristup: 30.08.2014. godine

¹⁰² Jelena Matijević, www.revija92.rs/code/navigate.php?id=430, 2011, pristup: 20.08.2014. godine

Master rad

najviše brine žitelje ovog grada jesu učestali incidenti koji potpuno prevazilaze ustaljene norme koje se vjekovima poštuju u ovom izrazito patrijahalnom dijelu albanskog stanovništva.

Ulcinjanin Ervin Ljati (23), student četvrte godine Sociološkog fakulteta u Tirani, zadavio je oca Biljaha (55). Da se nešto čudno dešava na stotinak metara od maslinjaka Islamske zajednice, u naselju Baš Buljak, policiji je javio Radojica Božović, ulcinjski sveštenik, kada je u prolazu primijetio unezvijerenog Ervina, kako kopa veliku rupu. Policija ga je tu i zatekla. Inspektorima u ulcinjskoj stanici policije, rekao je da mu je „Alah naredio da ubije oca, kako bi spasao čovječanstvo ili će u suprotnom on biti mrtav“.¹⁰³ Dan kasnije, istražnom sudiji Višeg suda u Podgorici, Ervin Lati je ispričao kako je ocu rekao da mu je žao, ali da tako mora biti. Par dana kasnije saopšteno je kako je on bio regionalni pripadnik radikalnog Islamističkog pokreta vahabija u Crnoj Gori. Nije mali broj onih koji pokušavaju da ukažu kako vahabija ima u svim ulcinjskim džamijama, i to sve više. Mnogi su i oni koji vjeruju da se na području ovog grada obučavaju za terorističke napade, kao i za ostvarenje konačnog cilja – stvaranje velike Albanije. Nezvanično, najveće uporište vahabija je u džamiji u strogom centru Ulcinja.¹⁰⁴ Broj vahabija u Crnoj Gori evidentno raste, a njihov cilj je destabilizacija regiona, koji obuhvata djelove nekoliko nezavisnih država. Vahabiti na našem području su dobro organizovani i imaju veliku finansijsku podršku navodnih humanitarnih organizacija iz arapskih zemalja.

Kada govorimo o povezanosti pripadnika ovog vjerskog pokreta sa organizovanim kriminalom, u Crnoj Gori, Odbor za bezbjednost Skupštine Crne Gore, zaključio je da se sljedbenici vahabizma u ovoj državi, ne finansiraju od strane kriminalnih grupa iako su neki opozicioni članovi Odbora tvrdili suprotno. Oni su tada rekli da određene kriminalne strukture imaju interese da aktiviraju određene terorističke grupe kako bi zaštitili svoje pozicije.

¹⁰³ <http://www.revija92.rs/code/navigate.php?Id=430>, pristup: 05.11.2014. godine

¹⁰⁴ Jelena Matijević, www.revija92.rs/code/navigate.php?id=430, 2011, pristup: 20.08.2014. godine

Master rad

Vahabije iz Crne Gore imaju jako dobru saradnju sa istomišljenicima iz drugih regiona. Sistem regrutacije mladih sljedbenika isti je kao i na Kosovu. Oni svoje pristalice traže u najsiromašnijim slojevima stanovništva.

Agencija za nacionalnu bezbjednost (ANB) Crne Gore, od početka avgusta 2014. godine, pojačala je aktivnosti na praćenju osoba za koje se sumnja da pripadaju ili su povezane sa vahabijskim pokretom. Pripadnici Specijalne tajne policije dobili su odobrenje da prate više osoba u Plavu, Gusinju, Ulcinju, Rožajama i Bijelom Polju, koje su, navodno povezane sa vahabijama. Takođe se evidentiraju i svi njihovi susreti sa osobama iz Sandžaka.¹⁰⁵

„Poznato je da se početkom avgusta, vahabije okupljaju u Plavu, pa su aktivnosti u praćenju tih osoba posljednjih nedjelja pojačane. Riječ je o preventivnim aktivnostima, a ne raspoložemo podacima, da bi moglo doći do narušavanja javnog reda i mira.“, potvrđeno je iz ANB-a. Prema podacima ANB-a, na skupu koji je održan u Plavu, početkom avgusta, bilo je 50-ak pristalica vahabijskog pokreta.¹⁰⁶

Vahabije u Crnoj Gori, podijeljene su u više grupacija, a najpoznatije su „Tekfir grupa“ i „Nusretovci“, sljedbenici Nusreta Imamovića, vođe dijela vahabija u BiH, koji je javnosti poznat po izjavi da „samoubilački napadi nisu zabranjeni, ali ih treba koristiti za izuzetne prilike.“¹⁰⁷

U Crnoj Gori nije bilo pokušaja osnivanja borbenih kampova, poput onog koji je policija Srbije razbila na planini Ninaj, u martu, 2007. godine.

¹⁰⁵ www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/prate-vehabije-u-crnoj-, Nezavisne novine, 17.08.2014. godine, pristup: 24.08.2014. godine

¹⁰⁶ www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/prate-vehabije-u-crnoj-, Nezavisne novine, 17.08.2014. godine, pristup: 24.08.2014. godine

¹⁰⁷ www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/prate-vehabije-u-crnoj-, Nezavisne novine, 17.08.2014. godine, pristup: 24.08.2014. godine

Master rad

Vahabije predstavljaju realnu prijetnju po bezbjednost Crne Gore. Opasnost od islamskog fundamentalizma je sve veća u Crnoj Gori – te je projekat „velike Albanije“ u ekspanziji. U ovoj državi, vahabije imaju dva centra – jedan na sjeveru Crne Gore, a drugi na jugu. Ne smijemo isključiti mogućnost da Crna Gora bude na udaru vahabijskog pokreta, jer je njena teritorija uvijek bila na udaru islamskih fundamentalista. Prisutan je proces radikalizacije postojećeg muslimanskog stanovništva. Postoje brojne nedoumice oko vahabističkog pokreta u Crnoj Gori, zbog različite etničke pripadnosti njenih članova. Nema godine kad neko ili sa Kosova i Metohije ili same Albanije, javno i otvoreno ne crta neke mape po kojima se traže djelovi teritorija drugih država.

Na području Malesije – Tuzi, ekstremizam se ispoljio u nekoliko slučajeva od kojih izdvajamo one koji su se desili u 2013. godini. Naime, sukob između Albanaca islamista i Albanaca katolika, eskalirao je na jednoj sahrani kada su islamisti fizički zabranili sahranu jedne starice, koja je bila Albanka katolkinja.¹⁰⁸ Razlozi su bili vjerske prirode, gdje u istom plemenu postoji podjela na Albance islamiste i Albance katolike. U ovom sukobu je intervenisala i policija Crne Gore, koja je ujedno spriječila teže posljedice.

Drugi sukob se dogodio oktobra, 2013. godine, u gimnaziji u Tuzima, gdje je došlo do opšte tuče između učenika islamske i katoličke vjere u kojoj je bilo veliki broj povrijeđenih. Takođe su organi bezbjednosti Crne Gore, intervenisali i spriječili sukob širih razmjera.

Iz naprijed navedenog, može se zaključiti, s obzirom da su Albanci islamisti bili vinovnici ovih nemilih događaja, da je veliki uticaj vahabija na prostoru Malesije, tako da je potrebna stalna budnost organa bezbjednosti Crne Gore. Svaki ekstremizam država organizovanim akcijama treba spriječiti u samom začetku.

¹⁰⁸ Željko Vučinić, www.vesti-online.com/vesti/ex-yu300797/muslimani, pristup: 11.11.2014. godine

Master rad

Nova promjena ideologije vahabizma se odnosi na stvaranje novih generacija vahabista koji će u ranoj mladosti biti obučeni da bolje poznaju učenje islama od sadašnjih imama, a koji bi već u punoljetstvu bili obučeni od muftija lokalnih zajednica. Radikalni vahabisti kojih ima na prostoru Crne Gore i Srbije, smatraju se bazom „bijele Alkaide“, koja djeluje i u čitavoj Evropi.

8.2. Krvna osveta

Krvna osveta je pojava koja je karakteristična za Crnu Goru, Srbiju, Albaniju i još neke zemlje u okruženju. Može se okarakterisati kao vrsta zavade pojedinaca, porodica, plemena ili klanova gdje je izražen ciklus nasilja temeljan na odmazdi koju rodbina ubijene, oštećene ili obeščašćene osobe sprovodi nad počiniteljem ili njegovom rodbinom. U Crnoj Gori je bila najviše zastupljena u XVIII i XIX vijeku, mada se zadržala i do današnjih dana. Krvna osveta je običaj za područja gdje nije postojala čvrsta državna vlast i gdje su se u zamjeni javile tradicionalne plemensko – rodovske institucije.

Krvnu osvetu povezujemo u mnogim slučajevima sa fenomenom ekstremizma. Tako imamo primjer koji se može okarakterisati kao jedan od prvih albanskih ekstremizama u Crnoj Gori.

Na Čakoru je, početkom septembra 1975. godine, ubijena Branka Đukić. Devetnaestogodišnja Branka je pošla u Peć da se upiše u četvrti razred tamošnje Gimnazije. U povratku kući, presrela su je dva lica albanske nacionalnosti i pokušali čin silovanja. Nesrećna djevojka im se otrgla i pokušala pobjeći, ali su je stigli hici iz oružja albanskih ekstremista. Ubice su bile iz okoline Peći i Dečana. Kada su uhvaćeni, suđeno im je u Bijelom Polju. Dok je jedan od advokata tražio oslobađajuću presudu, Rade Đukić, Brankin otac je izvadio pištolj i presudio im u sudnici. Rade je osuđen na devet godina zatvora a u svim krajevima bivše SFRJ, građani su

Master rad

potpisivali peticiju za njegovo oslobađanje.¹⁰⁹ Rade je odslužio tri godine i pušten na slobodu. Mnogo veća posljedica desila se za vrijeme njegovog boravka u spuškom zatvoru. Njegovo čitavo pleme Đukića napustilo je svoja ognjišta na Čakoru i preselilo se u Bjelopavliće opterećeni činjenicom da bi se kosovski Albanci mogli osvetiti. Po izlasku iz zatvora, Rade Đukić je uspio da se zaposli kao lovočuvar (dozvoljeno mu je da nosi oružje), a ja sam kao dvadesetogodišnjak imao priliku da upoznam tog životom napaćenog čovjeka. Sjećam se kada je pričao mom pokojnom ocu, koji mu je pomogao oko potpune rehabilitacije, kako je mjesecima uvježbavao svoje tijelo da bi u predjelu stomaka mogao namjestiti pištolj i ilegalno ga unijeti u sudnicu i na taj način izvršiti krvnu osvetu što mu je na kraju i uspjelo. I danas pleme Đukića živi u Bjelopavlićima, i nerado se sjeća svih tih godina i pritisaka koje su imali od strane albanskih ekstremista.

Pitanje krvne osvete u srpskoj i crnogorskoj javnosti je aktuelizovano kada je glumac Žarko Laušević objavio knjigu „Godina prođe, dan nikad“, u kojoj je opisao tragediju sa sobom u glavnoj ulozi, čije su direktne žrtve bili u ljeto 1993. godine, u Podgorici, mladi Crnogorci, Radovan Vučinić i Dragan Pejović. Strahujući od krvne osvete, Laušević je emigrirao u SAD, gdje je pomilovan od strane tadašnjeg predsjednika Srbije Borisa Tadića, a ministar policije Ivica Dačić mu je lično uručio pasoš u Njujorku.¹¹⁰

8.3. Huliganizam

Povremenu opasnost po bezbjednost u Crnoj Gori, čini i navijačka grupa sportskog društva „Budućnost“, pod nazivom „Varvari“. Poznati su po opštim tučama, demoliranju prevoznih sredstava kojima putuju na fudbalske priredbe, bacanju dimnih bombi na organe obezbjeđenja i policiju. Njihov ekstremizam ide toliko daleko da su pokušavali smijeniti ne samo

¹⁰⁹ <http://www.naslovi.net/2012-07-02/pravda/krvna-osveta-na-balkanu-oni-su-mrtvi-a-ni-mi-bogami-nismo-zivi/3615127>, pristup: 11.11.2014. godine

¹¹⁰ <http://www.naslovi.net/2012-07-02/pravda/krvna-osveta-na-balkanu-oni-su-mrtvi-a-ni-mi-bogami-nismo-zivi/3615127>, pristup: 12.11.2014. godine

Master rad

upravu kluba već i upravu grada, izazivanjem nereda i prekidanjem sportskih priredbi. Čuveni su po svom vandalizmu i negostoprimstvu prema protivničkim taborima, a zabilježeno je i nekoliko sukoba (posljednji 18.05.2013. godine), kada su nasrnuli na navijače SD „Partizan“, iz Beograda.

Ne samo u Podgorici, nego i u drugim gradovima su formirane navijačke grupe koje povremeno prave nered na sportskim terenima. To je karakteristično za podgoričke gradske opštine Tuzi i Golubovci gdje postoje sportska društva „Zeta“ i „Dečić“, kao i Nikšić gdje gravitira navijačka grupa SD „Sutjeska“. U svakom slučaju, bezbjednosne službe Crne Gore, moraju posebnu pažnju posvetiti pomenutim navijačkim grupama, kako ne bi dolazilo do eskalacije nasilja na sportskim terenima širom Crne Gore.

Marija Đorić kaže da je „ekstremizam u sportu poznat kao huliganizam, što predstavlja nasilje publike na sportskim priredbama.“¹¹¹

¹¹¹ Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.

Master rad

IX UTICAJ PRAVOSLAVNE I KATOLIČKE CRKVE NA BEZBJEDNOSNE PRILIKE U CRNOJ GORI

Tokom svoje duge i burne istorije, Crna Gora je mijenjala više puta ime, političko i društveno uređenje, etnički sastav, kulturne modele i religioznu strukturu. Sadašnji složen kulturni, etnički i religiozni sastav Crne Gore je posljedica tih istorijskih promjena. Svi veliki civilizovani modeli Mediterana, koji u svojoj istoriji imaju velike religije, prisutni su u Crnoj Gori, pravoslavni, islamski, katolički, a pored toga postoji i jevrejska zajednica i neke druge manje vjerske zajednice.

Religija je od početka istorije civilizacije imala ne samo veliko duhovno i moralno značenje, već i kulturno, političko, društveno i ekonomsko. Isto tako, praktično svi ratovi su u prošlosti imali i vjersku dimenziju.

Uticaj religije u državama Istočne Evrope, a posebno Balkana, međutim, mnogo je veći nego u državama Zapadne Evrope. To je uslovljeno sa više faktora. Države ovih prostora su se sa znatnim zakašnjenjem uključile u moderne evropske procese. Osim toga, u ovim državama u vrijeme vjekovne Otomanske vlasti, religiozna pripadnost bila je često odlučujući faktor grupnog i individualnog identiteta. U Otomanskoj imperiji, stanovništvo nije bilo podijeljeno po etničkom već po religioznom principu – na muslimanski, hrišćanski i jevrejski živalj. Nemuslimanske vjerske zajednice, posebno Pravoslavna crkva, čiji su vjernici činili većinu stanovništva u balkanskom dijelu Otomanskog carstva, imala je veliki stepen autonomije uključujući i ekonomske privilegije, tako da je pripadnost Pravoslavnoj crkvi u vrijeme formiranja nacionalne svijesti, nacionalnih revolucija i stvaranja država na Balkanu bila od odlučujućeg značaja.

Komunizam je privremeno stavio pod kontrolu vjerske zajednice, propagirajući ateizam sa tezom da je religija opijum za mase i da je osuđena na odumiranje. No, slomom komunističke ideologije na Balkanu i drugim bivšim komunističkim državama, došlo je do bržeg razvoja

Master rad

religioznosti i jačanja vjerskih zajednica. Tako ojačane vjerske zajednice, koje su ponovo dobile veliki društveni uticaj, stekle su i ambicije da utiču na politiku, dok su se političke strukture trudile da ih politički upotrijebe za svoje svrhe. Tako je došlo do rastuće politizacije religije. To je bilo posebno evidentno u toku ratova na teritoriji bivše Jugoslavije gdje su se sukobljavali razni narodi koji su bili pripadnici raznih religija, pravoslavlja, katoličanstva i islama, tako da su ovi ratovi imali, pored političkog i vojnog, i etnički i religiozni karakter. Tako su u toku ratova na ovim prostorima, na razne načine i različitim intenzitetom sve strane u ratu zloupotreblyavale vjerska osjećanja, stimulišući vjerski fanatizam i mržnju. Istovremeno su se vjerske zajednice više ili manje angažovale u davanju podrške pojedinim zaraćenim stranama, favorizujući agresivni nacionalizam. Negativne posljedice ovih fenomena osjećaju se dugo poslije završetka ratova.

Kada je u pitanju Crna Gora, religija je imala poseban značaj kroz njenu istoriju, između ostalog, i zato što je vjekovni rat za oslobođenje od Turaka, imao obilježje vjerskog rata. Poslije turskog osvajanja, jedina institucija, koja je preostala od države Crnojevića bila je Pravoslavna crkva. Kada su Crnogorci u 17. vijeku, počeli ratove protiv Turaka, na čelu te oslobodilačke borbe, bili su cetinjski mitropoliti i vladike. Tako se u Crnoj Gori, afirmisala teokratska vlast, odnosno vjerski poglavari su dobili i političku vlast, a crkva je postala najvažnija institucija koja je postepeno stvarala državu.

U vrijeme komunističkog režima, poslije II svjetskog rata, Crna Gora i pored svojih religioznih tradicija, bila je jugoslovenska republika sa najvećim procentom ateista. Komunističke vlasti su krajem II svjetskog rata i godinama poslije rata, vršile veliki pritisak na sve vjerske zajednice, i mnogi sveštenici su ubijeni ili osuđeni na zatvorske kazne, a veliki dio imovine vjerskih zajednica oduzet. Komunistička partija je preuzela ulogu koju je crkva imala u ranijem periodu u Crnoj Gori i nije tolerisala konkurenciju. No, mnogi članovi Saveza komunista i osobe koje su se deklarirale kao ateisti su tajno praktikovale neke vjerske obrede, krstili djecu, slavili najvažnije vjerske praznike. Pritisak od strane komunističkih vlasti je imao za posljedicu

Master rad

razvoj međusobne solidarnosti između raznih vjerskih zajednica koje su imale slične probleme. Tako se postepeno razvijao međusobni dijalog koji nije prekinut u Crnog Gori ni u vrijeme teških godina rata u bivšoj Jugoslaviji.

Padom Berlinskog zida, većina bivših ateista i komunista su se vratili vjeri svojih predaka. Tako je od republike sa relativno najvećim brojem deklariranih ateista, Crna Gora postala država na prostoru bivše Jugoslavije, u kojoj je procenat ateista najmanji. Naravno, novi vjernici su slabo poznavali religije kojima su pripadali i to je bilo najčešće tzv. identitetsko pitanje. U Crnoj Gori, pravoslavni vjernici su sastavljeni uglavnom od Crnogoraca i Srba, a islamski vjernici od Bošnjaka, muslimana (u etničkom smislu i Albanaca), a katolici od Hrvata, Albanaca, Crnogoraca i drugih.

Za razliku od država u okruženju gdje su zadnjih decenija najveći vjerski problemi između pravoslavlja, katolicizma i islama, u Crnoj Gori je najveći problem u odnosima dvije pravoslavne crkve, srpske i crnogorske. Crnogorska pravoslavna crkva (CPC) obnovljena je 1993. godine, ali ona nije priznata do danas od strane Srpske pravoslavne crkve (SPC), kao ni od najvažnijih pravoslavnih crkava u svijetu.¹¹² To je u prošlosti bila sudbina mnogih pravoslavnih crkava kada su osnivane u pojedinim državama.

Sukob između dvije pravoslavne crkve u Crnoj Gori, nije samo vjerski, već on ima i političke i ekonomske dimenzije. Dok predstavnici SPC - CPC proglašavaju sektom, predstavnici CPC, SPC nazivaju okupatorom, koji negira postojanje crnogorske nacije, jezika i kulture. Međusobne optužbe dvije crkve doprinose porastu političkih tenzija na vjersko – nacionalnoj osnovi.

Kad je u pitanju imovina, Crnogorska crkva traži da se to pitanje riješi tako da se cjelokupna imovina SPC, koja je do 1920. godine, pripadala CPC ili državi, vrati. Problem je

¹¹² http://sh.wikipedia.org/wiki/Crnogorska_pravoslavna_crkva, pristup: 10.10.2014. godine

Master rad

složen i sa pravnog i sa političkog aspekta i to je osnovni razlog zašto još nije počeo proces denacionalizacije imovine vjerskih zajednica.

Položaj Katoličke crkve u Crnoj Gori, regulisan je Temeljnim ugovorom između Crne Gore i Svete stolice, koji je potpisan 2011. godine, a ratifikovan i stupio na snagu 2012. godine. Ovaj ugovor ima status međudržavnog ugovora i zasnovan je na savremenim principima, poštujući standarde demokratskih država, a u skladu sa pravnim normama Crne Gore i kanonskim pravom katoličke crkve u Crnoj Gori.¹¹³

Po istom modelu su potpisani Ugovor između države i jevrejske i islamske zajednice u Crnoj Gori. Zbog kompleksnih problema sa dvije pravoslavne crkve, još nije došlo do potpisivanja ugovora sa njima.

Kako je postojeći Zakon o vjerskim zajednicama zastario i nije u skladu sa Ustavom, mišljenja smo da je neophodno donijeti novi zakon koji će regulisati ovu delikatnu i važnu oblast, obezbijediti pune vjerske slobode, proklamovane Ustavom, precizirati prava i obaveze vjerskih zajednica u skladu sa savremenim pravilima i demokratskim standardima, prije svega evropskih država. Donošenjem jednog ovakvog zakona u momentu tenzija i suprotnosti između dvije pravoslavne crkve, veoma je složen i delikatan proces. Pravna regulativa ove oblasti, iako bitna, nije dovoljna da se riješe postojeći problemi. Potrebno je duboko razumijevanje religioznih fenomena, adekvatna politika prema vjerskim zajednicama, edukacija građana kroz sistem obrazovanja i medija. Potrebno je i vrijeme da se jedna složena država oslobodi brojnih mitova i fantoma prošlosti, i navikne na nove standarde ponašanja.

Svakako je potrebna stalna pažnja da napetosti između vjerskih zajednica ne pređu granice tolerancije i ne izazovu opasne društvene i političke sukobe, kao što se na nemirnom Balkanu često dešavalo u prošlosti, te da vjerske zajednice ne budu manipulisane u političke

¹¹³ www.ktabkbih.net/info.asp?id=29474, autor: Tomo Vukšić, 2011, pristup: 25.08.2014. godine

Master rad

svrhe od raznih centara moći. Ipak i pored problema koji se nužno javljaju u jednoj vjerski, etnički i kulturno složenoj državi, ta složenost predstavlja njeno bogatstvo i činjenica, da je ona u vrijeme velikih iskušenja, za vrijeme ratova u bivšoj Jugoslaviji, sačuvala unutrašnji mir, svjedoči da je vjekovni suživot tih zajednica imao za posljedicu da su one postale sposobne da na miran i konstruktivan način rješavaju probleme.

Na svjetsku scenu, kao oblik opšteg ugrožavanja bezbjednosti, kao patološke pojave u međunarodnim odnosima savremenog svijeta, preovlađuje terorizam i ekstremizam. To su simptomi nekih dubljih nepovoljnih stanja u društvu i veza između njih, ali koji istovremeno prijete da ti odnosi dalje poremete i ugroze neke opšte životne sigurnosti. Novi pojavni oblici terorizma i ekstremizma u savremenom svijetu, promjena načina i strategije djelovanja njihovih izvršioca, za mene su predstavljali veliki izazov prilikom izrade ovog rada. U radu sam pokušao predočiti neke terorističke i ekstremističke događaje sa lokaliteta male države, kakva je Crna Gora. Imao sam priliku da iz neposrednih kontakata sa nekim od učesnika ovih događaja saznam detalje, koji su probudili veliko interesovanje u meni za ovu materiju.

Crna Gora, raskrsnica između Kosova, Albanije, BiH, Srbije, Hrvatske, a vodenim putem i Italije, predstavlja stalnu opasnost za postojanje organizovanog kriminala u svim oblicima. Investicioni bum, koji se dogodio 2006. godine, u Crnoj Gori, sa sobom je donio i mnogo „opranog“ novca, što se može iskoristiti za finansiranje različitih oblika organizovanog kriminala. Blizina kosovskih ekstremista i njihova regionalna povezanost sa svojim sunarodnicima, posebno na području Crne Gore i Albanije, tjeraju bezbjednosne službe u Crnoj Gori na budnost i veliki oprez. Vahabijski ekstremizam, koji se razvio na čitavoj teritoriji Zapadnog Balkana (Bijela Alkaida), takođe predstavlja permanentnu opasnost po bezbjednost Crne Gore. Zato na polju bezbjednosti, svoju specifičnu djelatnost obavljaju operativne, bezbjednosne službe, kako bi ostvarili nacionalne interese Crne Gore.

Crna Gora, kao mala država, uključena je u međunarodne mehanizme koji preventivno djeluju na teritoriji Zapadnog Balkana. U Crnoj Gori se zadnjih godina održava Bezbjednosni forum na kojem učestvuju najveći eksperti iz oblasti borbe protiv terorizma, iz svih zemalja Evrope i svijeta.

Master rad

Literatura:

1. Andrijašević Ž., „Nacija sa greškom“, Cetinje, 2004.
2. Andrijašević Ž., „Crnogorska crkva 1852-1918“, Nikšić, 2008.
3. Belfigio V. J., The Unites States and World Peace, Berkley, 1971.
4. Bošković M., „Kriminologija“, Univerzitet Novi Sad, Pravni fakultet, 2006.
5. Bošković M., „Kriminološki leksikon“, Novi Sad, 1999.
6. Bošković M., „Organizovani kriminalitet“, Policijska akademija, Novi Sad, 1998.
7. Buchan A., War in modern in Society, London, Collins, 1968.
8. Bull H., The Control of the Armas Race, New York, Praeger, 1965.
9. Viliijams D. P., „Terorizam protiv demokracije“, Golden marketing, Zagreb, 2002.
10. Viliijams D. P., „Uvid u studije bezbednosti“, JP Službeni glasnik, Beograd, 2012.
11. Đorić M., „Teorijsko određenje ekstremizma“, Kultura polisa, br. 17, 2012.
12. Esposito J., Islamska prijetnja – mit ili stvarnost, Unireks, Podgorica, 2009.
13. Ignjatović Đ., „Organizovani kriminalitet“, Beograd, 1998.
14. Jevtić M., Savremeni džihad kao rat, Nova knjiga, Beograd, 1989.
15. Jevtić M., Sve islamske deklaracije verskog rata u BiH, FPN, Beograd, 1998.
16. Jelić I., „Odgovornost država u međunarodnom pravu“, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, 2009.
17. Jovanović M., „Priručnik za NATO“, Forum za bezbednost i demokratiju, Beograd, 2009.
18. Jović S., „Specijalne snage“, Montenegro harvest, Podgorica, 1994.
19. Kincler K., Verski fundamentalizam, Klio, Beograd, 1997.
20. Kisindžer H., „Diplomatija“, Beograd, Klub plus, 2008.
21. Lewin J., „The Roots of Terrorism – Domestic Terrorism, Chelsea House Publishers, Nevada, USA, 2006.
22. Mašulović I., „Nacionalna bezbjednost Crne Gore“, Fakultet humanističkih studija, Podgorica, 2010.
23. Mašulović I., „Sistem zaštite od terorizma Republike Crne Gore“, Fakultet za poslovni menadžment – Bar, Bar, 2007.

Master rad

24. Mijakovski M., „Odgovor terorizmu“, Filip Višnjić, Beograd, 2005.
25. Milašinović R., Milašinović S., Putnik N., „Teorija konflikata“, Čigoja štampa, Beograd, 2012.
26. Potežica O., „Vehabije između istine i predrasuda“, Beograd, Filip Višnjić, 2007.
27. Potežica O., „Vahabiti pridošlice na Balkanu“, Beograd, Politikologija religije, 2006.
28. Roj O., Global islam, Milano, 2000.
29. Simeunović D., „Međunarodni terorizam“, Beogradski forum za svet ravnopravnih, Beograd, 2002.
30. Simeunović D., „Nacija i globalizacija“, Zograf, Niš, 2009.
31. Simeunović D., „Političko nasilje“, NIRO, Radnička štampa, Beograd, 1980.
32. Simeunović D., „Terorizam“, Pravni fakultet, Beograd, 2009.
33. Simić R. D., „Svetska politika“, Čigoja štampa, Beograd, 2007.
34. Sbutega A., „Storija Del Montenegro“, Soveria Mannelli, 2006.
35. Sbutega A., „Ljudi iz Boke“, Kotor, 2012.
36. Sobakin, „Kolektivna bezbednost“, Moskva, 1962.
37. Stajić Lj., „Osnovi bezbednosti“, Izdavačka kuća „Draganić“, Beograd, 2006.
38. Stojanović Z., „Komentar Krivičnog zakona“, OSCE, Podgorica 2010.
39. Folić Z., „Država i vjerske zajednice u Crnoj Gori 1945-1965“, Podgorica, 2007.
40. Huntington S., „Sukob civilizacija“, CID, Podgorica, 2008.
41. Džonatan V., Terorizam, Aleksandrija Pres, Beograd, 2004.
42. Štern Dž., „Ekstremni teroristi“, Aleksandrija press, Beograd, 2004.

Master rad

Dokumenti:

1. Viši sud Podgorica, K.Br 281/2006 od 2008.
2. Krivični zakonik („Službeni list RCG“, br. 70/03, „Službeni list CG“, br. 25/10)
3. Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost („Sl. list CG“, br. 25/08, 86/09, 20/11)
4. Zakon o Državnom tužilaštvu („Sl. list CG“, br. 69/03, 40/08, 39/11)
5. Zakon o međunarodnoj krivičnoj pomoći („Sl. list CG“, br. 04/08)
6. Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranju terorizma ("Sl. list Crne Gore", br. 14/07, 04/08)
7. Zakon o Vojsci Crne Gore („Sl. list RCG“, br. 63/03, 40/08, 39/11)
8. Pravilnik o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji MUP-a Crne Gore, Podgorica, 2013.
9. Poslovnik o radu Nacionalne komisije za sprovođenje Strategije za prevenciju i suzbijanje terorizma i pranja novca („Službeni list Crne Gore“, jun 2011. godine)
10. MONSTAT, Crna Gora/Montenegro, Zavod za statistiku/Statistical Office, Saopštenje/Release, Broj/No: 83, Podgorica, 12.07.2011. godine

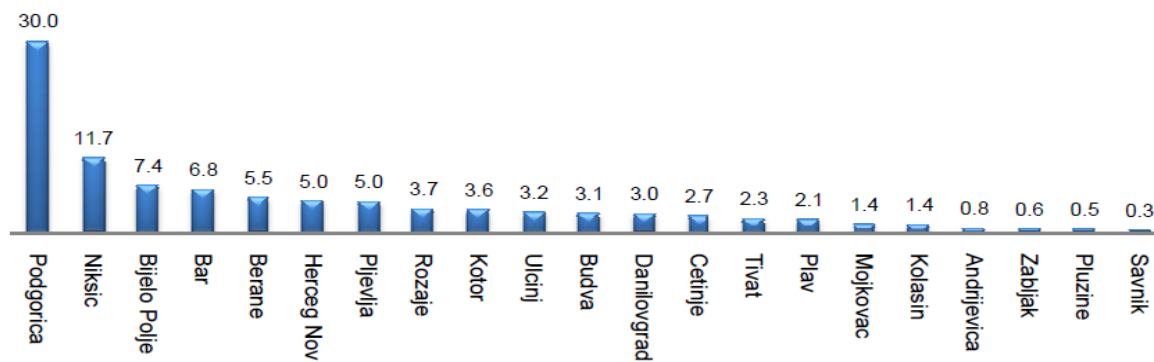
Master rad

Internet izvori:

1. www.portalanalitika.me/politika/vijesti/142640-podgorica
2. www.gov.me/aktuelno/Evropskaunija
3. www.mup.rs/vesti/hronika/361520/Crnagora-interpol
4. www.mup.gov.me/vijesti?pagarindex=28
5. www.telegraf.rs/vesti
6. http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/123980/Raste-broj-nervoznihmuslimana
7. <http://www.glasamerike.net/content/a-34-2006-11-28-voa7-86945742/752805.html>
8. www.novinar.de/2007/05/07/vehabije-utočište-na
9. www.revija92.rs/code/navigate.php?id=430
10. www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/prate-vehabije-u-crnoj-
11. www.vesti-online.com/vesti/ex-yu300797/muslimani
12. www.monitor.co.me
13. www.gov.me-ministarstvovanjskihposlovaievropskihintegracijacrnegore-podgorica
14. sn.wikipedia.org/wiki/evropska_unija
15. sr.wikipedia.org/sr/europska_unija
16. www.mup.rs/vesti/hronika/361520/Crnagora-interpol
17. www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspt+?!id=46008,langTag=bs-BA
18. portalanalitika.me/.../163751-konjevi-od-2015-crnogorski-oficir-za-vez
19. www.mvpei.gov.me/rubrika/multilateralni-odnosi/OEBS/odnosi-Crne-Gore-i-OEBS-a/
20. <https://www.google.me./search?9=oebs+1+crna+gora&lit=utf8&loe=utf-8&LRCS>
21. http://www.mup.gov.me/upravapolicije/naslovna/Posebna_jedinica_policije
22. http://www.mup.gov.me/upravapolicije/naslovna/Specijalna_antiteroristicka_jedinica
23. www.cdm.me/politika/samardzic
24. <http://proba.svedok.rs/category/brojevi/799>
25. <http://www.naslovi.net/2012-07-02/pravda/krvna-osveta-na-balkanu-oni-su-mrtvi-...>
26. http://sh.wikipedia.org/wiki/Crnogorska_pravoslavna_crkva
27. www.ktabkbih.net/info.asp?id=29474

Tabela 1. STANOVNIŠTVO PO OPŠTINAMA - BROJ I STRUKTURA*Table 1. Population of Montenegro by municipalities-the number and the structure*

	Ukupno <i>Total</i>	U / In %
CRNA GORA / MONTENEGRO	620029	100.00
Andrijevica	5071	0.82
Bar	42048	6.78
Berane	33970	5.48
Bijelo Polje	46051	7.43
Budva	19218	3.10
Cetinje	16657	2.69
Danilovgrad	18472	2.98
Herceg Novi	30864	4.98
Kolašin	8380	1.35
Kotor	22601	3.65
Mojkovac	8622	1.39
Nikšić	72443	11.68
Plav	13108	2.11
Pljevlja	30786	4.97
Plužine	3246	0.52
Podgorica	185937	29.99
Rožaje	22964	3.70
Šavnik	2070	0.33
Tivat	14031	2.26
Ulcinj	19921	3.21
Žabljak	3569	0.58

Grafik 1: STANOVNIŠTVO PO OPŠTINAMA U % / Population by municipalities, in %

Master rad

Tabela 4. STANOVNIŠTVO PREMA NACIONALNOJ, ODNOSNO ETNIČKOJ PRIPADNOSTI PO OPŠTINAMA

Table 4. Population by ethnicity per municipalities

	Ukupno <i>Total</i>	Nacionalna, odnosno etnička pripadnost / Ethnicity											
		Crnogorci/ <i>Montenegrins</i>	Srbi/ <i>Serbs</i>	Bošnjaci/ <i>Bosniaks</i>	Albanci/ <i>Albanians</i>	Muslimani/ <i>Muslims</i>	Hrvati/ <i>Croats</i>	Bosanci/ <i>Bosnians</i>	Bošnjaci – Muslimani/ <i>Bosniaks - Muslims</i>	Crnogorci- Muslimani/ <i>Montenegrins -Muslims</i>	Crnogorci- Srbi/ <i>Montenegrins Serbs</i>	Egipćani/ <i>Egyptians</i>	Goranci/ <i>Gorani</i>
CRNA GORA / MONTENEGRO	620029	278865	178110	53605	30439	20537	6021	427	181	175	1833	2054	197
Andrijevica	5071	1646	3137	0	1	7	2	1	0	0	17	0	0
Bar	42048	19553	10656	2153	2515	3236	254	53	12	48	95	33	16
Berane	33970	8838	14592	6021	70	1957	42	5	28	21	43	170	18
Bijelo Polje	46051	8808	16562	12592	57	5985	41	6	84	10	32	0	5
Budva	19218	9262	7247	82	100	113	167	42	0	0	46	144	10
Cetinje	16657	15082	727	4	38	12	42	7	0	1	37	0	4
Danilovgrad	18472	11857	5001	16	81	38	55	13	0	0	97	2	0
Herceg Novi	30864	10395	15090	74	41	160	662	48	0	0	72	28	0
Kolašin	8380	4812	2996	0	0	18	7	4	0	0	57	0	4
Kotor	22601	11047	6910	29	102	64	1553	22	0	3	60	63	0
Mojkovac	8622	5097	3058	8	0	4	2	3	0	0	11	0	0
Nikšić	72443	46149	18334	194	73	421	149	28	1	8	335	446	22
Plav	13108	822	2098	6803	2475	727	5	5	0	0	2	0	10
Pijevlja	30786	7494	17569	2128	17	1739	16	6	15	20	14	1	0
Plužine	3246	902	2131	0	0	0	2	1	0	0	1	0	0
Podgorica	185937	106642	43248	3687	9538	4122	664	105	28	56	850	685	85
Rožaje	22964	401	822	19269	1158	1044	6	12	13	3	3	74	19
Šavnik	2070	1114	878	0	0	2	1	0	0	0	5	0	0
Tivat	14031	4666	4435	96	97	114	2304	35	0	0	28	335	4
Ulcinj	19921	2478	1145	449	14076	770	45	31	0	5	9	73	0
Žabljak	3569	1800	1474	0	0	4	2	0	0	0	19	0	0

Master rad

Tabela 4. STANOVNIŠTVO PREMA NACIONALNOJ, ODNOSNO ETNIČKOJ PRIPADNOSTI PO OPŠTINAMA

Table 4. Population by ethnicity per municipalities

/ nastavak /

/ continued /

	Nacionalna, odnosno etnička pripadnost / ethnicity														
	Italijani/ Italians	Jugosloveni/ Yugoslavs	Mađari/ Hungarians	Makedonci / Macedonians	Muslimani Bošnjaci/ Muslims- Bosniaks	Muslimani- Crnogorci/ Muslims- Montenegrins	Nijemci/ Germans	Romi/ Roma	Rusi/ Russians	Slovenci/ Slovenians	Srbi- Crnogorci/ Serbs- Montenegrins	Turci/ Turkish	Ostali/ Other	Regionalna pripadnost/ Regional qualification	Ne želi da se izjasni/ Does not want to declare
CRNA GORA / MONTENEGRO	135	1154	337	900	183	257	131	6251	946	354	2103	104	3358	1202	30170
Andrijevica	0	5	0	2	0	3	0	0	2	1	39	0	8	5	195
Bar	8	105	38	87	3	65	13	203	241	21	144	36	318	45	2097
Berane	0	27	1	26	11	27	4	531	6	5	179	2	93	3	1250
Bijelo Polje	1	27	3	14	97	21	9	334	13	1	136	18	239	4	952
Budva	16	74	39	69	1	2	20	33	210	14	105	7	193	72	1150
Cetinje	6	17	12	20	0	0	1	97	6	7	14	0	60	6	457
Danilovgrad	3	30	11	32	0	0	2	28	29	8	57	1	62	15	1034
Herceg Novi	30	157	48	95	0	1	12	258	118	56	98	0	146	367	2908
Kolašin	2	22	2	5	0	0	3	0	8	5	58	0	47	7	323
Kotor	31	93	35	54	3	0	14	74	70	29	58	0	162	179	1946
Mojkovac	0	20	0	3	0	0	1	16	3	2	27	0	36	1	330
Nikšić	1	161	6	68	0	36	3	483	29	20	356	0	240	34	4846
Plav	0	2	0	0	3	1	1	0	1	0	7	5	32	2	107
Pljevlja	0	20	3	9	25	34	2	12	5	1	84	4	115	5	1448
Plužine	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	1	3	201
Podgorica	24	310	81	350	23	61	30	3988	135	117	650	22	1222	322	8892
Rožaje	1	0	1	1	14	1	0	0	3	1	3	6	37	0	72
Šavnik	0	3	1	1	0	0	0	0	1	0	14	0	1	2	47
Tivat	11	61	43	48	3	0	9	35	56	57	34	2	174	109	1275
Ulcinj	1	14	13	16	0	5	6	159	10	4	10	1	158	18	425
Žabljak	0	5	0	0	0	0	1	0	0	4	28	0	14	3	215

Master rad

Tabela 6. STANOVNIŠTVO PREMA VJEROISPOVIJESTI PO OPŠTINAMA

Table 6. Population by religion, per municipalities

	Ukupno/ Total	Vjeroispovijest / Religion												
		Pravoslavna/ Orthodox	Katolička/ Catholics	Islamska/ Islam	Muslimanska/ Muslims	Adventist/ Adventist	Agnostik/ Agnostic	Ateista/ Atheist	Budisti/ Buddhist	Hrišćani/ Christians	Jehovini svjedoci / Jehovah witness	Protestant/ Protestants	Ostale vjeroispo- vijesti/ Other religions	Ne želi da se izjasni/ Does not want to declare
CRNA GORA / MONTENEGRO	620029	446858	21299	99038	19439	894	451	7667	118	1460	145	143	6337	16180
Andrijevica	5071	4909	6	0	8	4	0	5	0	2	0	0	57	80
Bar	42048	24452	3043	8315	4356	38	34	415	7	72	7	18	162	1129
Berane	33970	23287	81	8224	1278	26	1	100	3	39	4	0	360	567
Bijelo Polje	46051	24662	79	17979	1661	63	5	80	1	79	0	1	1019	422
Budva	19218	16947	432	245	409	46	22	342	11	62	0	8	111	583
Cetinje	16657	15349	153	73	54	20	11	241	10	33	1	0	254	458
Danilovgrad	18472	17047	140	34	228	20	6	187	5	58	1	1	235	510
Herceg Novi	30864	26012	1267	325	297	65	52	751	11	102	6	12	137	1827
Kolašin	8380	7795	28	14	31	7	1	79	0	26	0	0	251	148
Kotor	22601	17634	2658	163	212	29	32	459	4	81	4	20	237	1068
Mojkovac	8622	8250	8	6	19	15	0	74	0	8	0	0	73	169
Nikšić	72443	66198	222	893	839	59	36	735	6	180	11	6	765	2493
Plav	13108	2815	124	9533	513	17	1	6	0	9	0	0	27	63
Pljevlja	30786	24346	24	4369	670	22	2	127	1	29	0	0	430	766
Plužine	3246	3152	2	0	0	0	0	27	0	3	0	0	1	61
Podgorica	185937	145575	7947	16275	4608	285	225	3698	52	568	90	70	1961	4583
Rožaje	22964	1055	11	21359	446	26	0	3	0	2	0	0	14	48
Šavnik	2070	2007	2	2	10	0	0	14	0	9	0	0	2	24
Tivat	14031	9057	2870	399	317	55	19	239	4	71	15	6	104	875
Ulcinj	19921	2964	2196	10830	3478	87	3	53	3	22	6	1	51	227
Žabljak	3569	3345	6	0	5	10	1	32	0	5	0	0	86	79

Master rad

Tabela 6a. STANOVNIŠTVO PREMA VJEROISPOVIJESTI PO OPŠTINAMA, u %

Table 6a. Structure of population by religion, per municipalities, in %.

	Ukupno/ Total	Vjeroispovijest / Religion												
		Pravoslavna/ Orthodox	Katolička/ Catholics	Islamska/ Islam	Muslimanska/ Muslims	Adventist/ Adventist	Agnostik/ Agnostic	Ateista/ Atheist	Budisti/ Buddhist	Hrišćani/ Christians	Jehovini svjedoci / Jehovah witness	Protestant/ Protestants	Ostale vjeroispo- vijesti/ Other religions	Ne želi da se izjasni/ Does not want to declare
CRNA GORA / MONTENEGRO	620029	72.07	3.44	15.97	3.14	0.14	0.07	1.24	0.02	0.24	0.02	0.02	1.02	2.61
Andrijevica	5071	96.81	0.12	0.00	0.16	0.08	0.00	0.10	0.00	0.04	0.00	0.00	1.12	1.58
Bar	42048	58.15	7.24	19.78	10.36	0.09	0.08	0.99	0.02	0.17	0.02	0.04	0.39	2.69
Berane	33970	68.55	0.24	24.21	3.76	0.08	0.00	0.29	0.01	0.11	0.01	0.00	1.06	1.67
Bijelo Polje	46051	53.55	0.17	39.04	3.61	0.14	0.01	0.17	0.00	0.17	0.00	0.00	2.21	0.92
Budva	19218	88.18	2.25	1.27	2.13	0.24	0.11	1.78	0.06	0.32	0.00	0.04	0.58	3.03
Cetinje	16657	92.15	0.92	0.44	0.32	0.12	0.07	1.45	0.06	0.20	0.01	0.00	1.52	2.75
Danilovgrad	18472	92.29	0.76	0.18	1.23	0.11	0.03	1.01	0.03	0.31	0.01	0.01	1.27	2.76
Herceg Novi	30864	84.28	4.11	1.05	0.96	0.21	0.17	2.43	0.04	0.33	0.02	0.04	0.44	5.92
Kolašin	8380	93.02	0.33	0.17	0.37	0.08	0.01	0.94	0.00	0.31	0.00	0.00	3.00	1.77
Kotor	22601	78.02	11.76	0.72	0.94	0.13	0.14	2.03	0.02	0.36	0.02	0.09	1.05	4.73
Mojkovac	8622	95.69	0.09	0.07	0.22	0.17	0.00	0.86	0.00	0.09	0.00	0.00	0.85	1.96
Nikšić	72443	91.38	0.31	1.23	1.16	0.08	0.05	1.01	0.01	0.25	0.02	0.01	1.06	3.44
Plav	13108	21.48	0.95	72.73	3.91	0.13	0.01	0.05	0.00	0.07	0.00	0.00	0.21	0.48
Pljevlja	30786	79.08	0.08	14.19	2.18	0.07	0.01	0.41	0.00	0.09	0.00	0.00	1.40	2.49
Plužine	3246	97.10	0.06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.83	0.00	0.09	0.00	0.00	0.03	1.88
Podgorica	185937	78.29	4.27	8.75	2.48	0.15	0.12	1.99	0.03	0.31	0.05	0.04	1.05	2.46
Rožaje	22964	4.59	0.05	93.01	1.94	0.11	0.00	0.01	0.00	0.01	0.00	0.00	0.06	0.21
Šavnik	2070	96.96	0.10	0.10	0.48	0.00	0.00	0.68	0.00	0.43	0.00	0.00	0.10	1.16
Tivat	14031	64.55	20.45	2.84	2.26	0.39	0.14	1.70	0.03	0.51	0.11	0.04	0.74	6.24
Ulcinj	19921	14.88	11.02	54.36	17.46	0.44	0.02	0.27	0.02	0.11	0.03	0.01	0.26	1.14
Žabljak	3569	93.72	0.17	0.00	0.14	0.28	0.03	0.90	0.00	0.14	0.00	0.00	2.41	2.21